

การสำรวจและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายและลักษณะของพลเมืองคือ

คำว่า "พลเมือง" หมายความว่ากำลังของเมือง เช่นพลเมืองของประเทศไทย ก็คือ คนที่เกิดมาเป็นชาวไทย หรือเป็นกำลังของประเทศไทย ย่อมมีทั้งสิทธิและหน้าที่ต่อชาติ มีสิทธิที่จะอยู่ในราชอาณาจักรไทย มีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อประเทศไทย ได้แก่หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หน้าที่ที่จะต้องช่วยกันรักษาเอกราช และหน้าที่พัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ให้เจริญรุ่งเรือง เป็นต้น³¹

จรรยา สุภาพ ได้ให้ความหมายของพลเมืองไว้สั้น ๆ ว่า "พลเมืองหรือราษฎร หมายถึงบุคคลซึ่งมีสัญชาติของประเทศใดประเทศหนึ่ง มีภาระหน้าที่คือ จงรักภักดีต่อประเทศนั้น ๆ และมีสิทธิ เสรีภาพในฐานะเป็นผู้อำนาจอธิปไตย สามารถใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศ เช่น โดยการเลือกตั้ง ฯลฯ เป็นต้น"³²

ดังนั้น การที่ประเทศใดจะสามารถดำรงคงอยู่ซึ่งความเอกราช มีความเป็นอยู่สงบเรียบร้อยและพัฒนาการในทุก ๆ ด้านได้รวดเร็วมั่นคงเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของพลเมืองของประเทศเป็นประการสำคัญที่สุด ความเป็นพลเมืองคือของพลเมืองหรือราษฎรของประเทศต้องเหมาะสมกับโครงสร้าง ลักษณะ ธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมทางสังคม รวมทั้ง

³¹ เอื้อ บุษปะเกศ หงสกุล, หน้าที่พลเมืองชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า 1-2.

³² จรรยา สุภาพ, ศัพทวิทยาการทางรัฐศาสตร์, (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2512), หน้า 17.

อิทธิพลของภาวะทางธรรมชาติ อันได้แก่ภาวะทางภูมิศาสตร์และภาวะทางชีววิทยาที่มี
 ต่อสังคมของประเทศนั้น ทั้งนี้ เพราะสิ่งแวดล้อมทางสังคม รวมทั้งภาวะของธรรมชาติ
 ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดการก่อตั้งสังคมขึ้นในลักษณะที่แตกต่างกันและมีส่วนในการกำหนด
 โครงสร้างรายละเอียดของสังคม ตลอดจนพัฒนาการของสังคม การกำหนดระเบียบแบบ-
 แขนต่าง ๆ สำหรับควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิกของสังคม หรือพลเมืองของประเทศ
 ทั้งที่เป็นแบบพิธีการ และอย่างไม่เป็นพิธีการ ซึ่งพลเมืองหรือประชากรในสังคมนั้นพึง
 ยึดถือปฏิบัติ การที่จะเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติใดนั้น มีผู้ให้ความเห็นไว้อย่างต่าง ๆ กัน
 โดยยึดหลักที่เหมาะสมกับลักษณะสิ่งแวดล้อมและภาวะทางสังคม รวมทั้งภาวะทางธรรมชาติ
 ของแต่ละประเทศ

Ray Osgood Hughes กล่าวถึงลักษณะของพลเมืองดีนั้น ต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

1. ต้องทราบความเป็นไปในโลกปัจจุบัน ไม่ว่าจะ เป็นความเป็นไปภายในประเทศ
 และต่างประเทศ เพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน
2. มีทัศนคติอันดีต่อสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งคนทั่วไปด้วย ต้องเรียนรู้ถึงพฤติกรรมของ
 แต่ละบุคคลว่าสิ่งใดดี ไม่ดี ฉลาดหรือโง่
3. เรียนรู้วิธีปรับตัวเข้ากับผู้อื่น เพราะคนเราไม่เหมือนกันไม่ว่าในด้านความคิด
 ความสนใจ การที่เราพยายามทำความเข้าใจหรือยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นนั้น จะทำ
 ให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข
4. ต้องมีความซื่อซึ้งพอใจในการปกครองประเทศ ซึ่งแม้ธรรมดาคนเราจะ
 มีความคิดต่างกันในด้านการเมืองก็ตาม แต่ถาทุกคนมีแนวความคิดที่ฉลาดแล้ว ก็อาจจะ
 เห็นแนวทางที่จะช่วยให้ทุกคนเกิดความพอใจในการปกครองและการเมืองได้
5. ต้องพยายามรู้และเข้าใจถึงความสนใจและความสามารถของตนเอง รวมทั้ง
 ทางการใช้ความสามารถให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองที่จะมีผลสะท้อนถึงสังคม³³

³³ Ray Osgood Hughes, Building Citizenship (New York:

หน้าที่พื้นฐานของพลเมืองคือนั้นมี 2 ประการ คือ

1. เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย
2. ให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลและประชาชนด้วยกัน

นอกจากนี้ความร่วมมือกันของประชาชนจะทำให้ประเทศชาติดำรงอยู่ได้คือ
รวมกันเราอยู่ แยกกันเราตาย³⁴

เพชร และ บรรณาน โทพรรศนะ เรื่องของพลเมืองดี พอสรุปได้ว่า ผู้ที่จะเป็น
พลเมืองดีได้นั้น จะต้องมีความสมบัติ ดังนี้

1. เป็นผู้มีสุขภาพดีทั้งกายและจิตใจ
2. มีความรู้
3. มีความประพฤติดี คือต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต มีเมตตา กรุณา เสียสละ
เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ควบคุมตนเองได้ มีความเชื่อถือไว้วางใจได้ มีความจงรักภักดีต่อชาติ
และรักความสะอาด

4. รู้จักการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งหรือออกเสียงแสดงประชามติอย่างฉลาด
และมีเหตุผล

5. ต้องมีความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ หรือต่อสาธารณะ³⁵

โรงเรียนพลันท์ มีเอกสารที่กล่าวถึงลักษณะของพลเมืองดี 8 ประการ คือ

1. มีความภาคภูมิใจและซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งที่เป็นมรดกของชาติ
2. มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการแห่งประชาธิปไตย
3. มีประสบการณ์ในการนับถือศาสนา

³⁴ loc. cit.

³⁵ Emil F. Faith, and Richard C. Brown, Our Civic Life and Progress (Chicago: Mentzer, Bush & Company, 1951), p.474-84.

4. เห็นคุณค่าของแต่ละบุคคล
5. เห็นคุณค่าในการที่มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน
6. มีความภาคภูมิใจและซาบซึ้งในประวัติศาสตร์ชาติของตน
7. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันและองค์การต่าง ๆ ของโลก
8. มีความต้องการที่จะสงวนทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ³⁶

ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 ที่ใช้เป็นหลักในการจัดการศึกษาทุกระดับของประเทศไทยอยู่ในปัจจุบันนี้ ได้กล่าวไว้ในความมุ่งหมายของแผนการศึกษาถึงลักษณะของพลเมืองที่ดีว่าเป็นผู้ "มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบกิจการอาชีพและนำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ"³⁷

หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 ซึ่งกำหนดขอบเขตของโครงการเนื้อหาวิชากิจกรรม, ประสบการณ์ และกำหนดการเรียนการสอน ที่โรงเรียนจะต้องจัดให้แก่แก่นักเรียน โดยอนุวัติตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก เพื่อให้สามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีของชาติในระบอบประชาธิปไตย คือ ให้มีคุณลักษณะของพลเมืองดี พอสรุปได้ 4 ประการคือ

1. ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับความเจริญแห่งตน อันได้แก่ได้ต่อการศึกษาหาความรู้ มีความรู้ทางวิชาการสามัญเพียงพอที่จะนำมาใช้เป็น

³⁶ Flint Public School, Developing Effective Citizenship, ("Junior High School Curriculum Studies," Report No. 11, September, 1954), p. 1-6 (Mimeographed).

³⁷ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนการศึกษาแห่งชาติ, ("เอกสารการศึกษา" ฉบับที่ 6, กองเผยแพร่การศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2504), หน้า 3.

ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ รู้จักรักษาสุขภาพของตน และการสาธารณสุขของชุมชน
ยึดมั่นในศาสนาและมีคุณธรรมประจำใจ มีความซาบซึ้งในคุณค่าทางศิลปะและการใช้เวลา
ว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นต้น

2. ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติที่ดีต่อความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
ต่าง ๆ ทั้งมนุษย์ด้วยกันเอง และชนบทชนเมืองประเพณี วัฒนธรรม

3. ต้องมีความสามารถในการจัดการครองชีพ อันได้แก่มีความรู้ ความสามารถในการ
การประกอบอาชีพที่สุจริต ความสามารถทางเศรษฐกิจของตนเอง ครอบครัวและประเทศชาติ

4. มีความรับผิดชอบตามสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
ทั้งในฐานะที่เป็นระบบการปกครองและในฐานะที่เป็นวิถีแห่งการดำรงชีวิต เช่น มีความ
เคารพเพื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมาย การรู้จักความรับผิดชอบต่อการดำรงอยู่ และเจริญ
ก้าวหน้าของประเทศชาติ การใช้อำนาจอธิปไตย ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น และ
มีความเข้าใจอันดีต่อกัน³⁸

จะเห็นได้ว่าคุณสมบัติของพลเมืองค่านั้นต้องมีทั้งการรู้จักหน้าที่ ๆ จะต้องปฏิบัติต่อ
ตนเอง ต่อชุมชน ต่อประเทศชาติ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งในด้านสังคม ซึ่งมีผู้
กล่าวไว้โดยละเอียดในหน้าที่และคุณลักษณะของพลเมืองดี ทั้งที่ตนเองเป็นต้นไปจนถึง
สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้สรุปหน้าที่ของพลเมืองดีต่อชุมชนไว้

4 ประการคือ

1. ต้องเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญา เพื่อประโยชน์ของ
ชุมชนเป็นส่วนรวม

³⁸ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช
2503, (2503), หน้า 1-2.

2. ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และคำแนะนำ
 ตักเตือนของเจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่ เพื่อความสงบเรียบร้อยและความเจริญก้าวหน้า
 ของชุมชน

3. ช่วยเหลือร่วมมือกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในการป้องกันสาธารณภัยต่าง ๆ

4. ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความซื่อสัตย์และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

อยู่เสมอ³⁹

ส่วนหน้าที่ของพลเมืองที่จะต้องปฏิบัติตนในทางที่ชอบต่อชาตินั้น สรุปได้ดังนี้

1. ช่วยเหลือป้องกันรักษาเอกราชของชาติให้ดำรงอยู่ตลอดไป

2. ปฏิบัติตามกฎหมาย

3. เสียภาษีอากรด้วยความเต็มใจ

4. ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ใช้สิทธิและเสรีภาพภายใน

ขอบเขตของกฎหมาย คำนี้ถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ

5. ต้องศึกษาเล่าเรียนอย่างนอบน้อมตามที่กฎหมายกำหนด

6. ให้ความร่วมมือช่วยเหลือแก่ทางราชการทุกด้าน

7. รักษาและส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไว้

8. ช่วยกันส่งเสริมและใช้ของที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ

9. ช่วยกันรักษาสงวนทรัพยากรธรรมชาติ

10. รุ้จักรักษาสาธารณสมบัติของชาติมิให้สูญสิ้นไปโดยไร้ประโยชน์

หน้าที่ที่พลเมืองต้องปฏิบัติตน นอกจากจะได้ยึดถือตามหลักธรรมคำสั่งสอนและ
 ปรัชญาแห่งศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมที่ใดถ่ายทอด อบรมกัน

³⁹ กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, แบบเรียนสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511), หน้า 19-21.

สืบต่อมาแล้ว ทางบ้านเมืองหรือประเทศยังได้มีการกำหนดหรือบัญญัติหน้าที่ของพลเมือง
 ต้องปฏิบัติไว้ในกฎหมายต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับได้กำหนด หรือมี
 ขอบัญญัติถึงหน้าที่ สิทธิ และเสรีภาพของพลเมืองไว้อย่างแน่นอนคล้ายคลึงกันแทบทุกฉบับ
 ดังเช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่
 ของชนชาวไทยไว้ในหมวด 4 ดังนี้

- มาตรา 45 บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ
 มาตรา 46 บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ
 มาตรา 47 บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบ
 ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตาม
 รัฐธรรมนูญ
 มาตรา 48 บุคคลมีหน้าที่เคารพศอกกฎหมาย
 มาตรา 49 ในการใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติ
 บุคคลต้องกระทำโดยสุจริต และมุ่งถึงประโยชน์
 ส่วนรวม
 มาตรา 50 บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ
 มาตรา 51 บุคคลมีหน้าที่ช่วยเหลือราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ
 มาตรา 52 บุคคลมีหน้าที่รับการศึกษาอบรมชั้นประถมศึกษา
 ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ⁴⁰

พลเมืองที่มีความรับผิดชอบที่จะปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย เช่น การเกิด
 การตาย การย้ายที่อยู่อาศัย ทะเบียนบ้าน การศึกษา การรับราชการทหาร การทำบัตร
 ประจำตัวประชาชน การเลือกตั้ง การเสียภาษีอากร การสมรส การหย่า การแจ้งความ

⁴⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 (พระนคร: โรงพิมพ์
 สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2511), หน้า 22.

โรคติดต่อ การช่วยป้องกันและระงับเหตุร้ายในชุมชน การรักษาเกียรติและความนิยม
ชาติไทย เป็นต้น ล้วนเป็นหน้าที่ที่บุคคลผู้ใกล้ชิดชาวพลเมืองต้องปฏิบัติทั้งสิ้น

เมื่อได้พิจารณาถึงทฤษฎีของความเป็นพลเมืองดีทั้งของต่างประเทศและของ
ไทย ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็จะได้เห็นว่ามีส่วนคล้ายคลึงกันในหลักการอย่างกว้าง ๆ
เช่น การมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เรื่องการปกครองประเทศ รักษาสิทธิ รักษาการใช้สิทธิ
หน้าที่ต่าง ๆ มีความเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมาย ประกอบสัมมาอาชีพ ความจงรัก
ภักดีต่อประเทศชาติ เป็นต้น การเป็นพลเมืองดีนั้นต้องเริ่มต้นตั้งแต่การปฏิบัติต่อตนเอง
ครอบครัว ต่อชุมชน จนถึงต่อประเทศชาติ แต่ลักษณะความเป็นพลเมืองดีตามทฤษฎี
ของไทยที่แตกต่างไปจากของต่างประเทศจนเห็นได้ชัด คือ คนไทยยึดค่านิยมและคำสอน
ในพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานของคุณสมบัติของพลเมืองดี เช่น อย่างน้อยก็ยึดถือเอาเบญจศีล
และเบญจธรรมเป็นหลักในการดำรงชีวิต การให้ความเคารพนับถือผู้มีอาวุโสกว่า การ
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ความเชื่อในผลแห่งการทำความดีและความชั่ว การทำบุญตักบาตรและ
การอุปสมบท เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะคนไทยส่วนมากหรือร้อยละ 93.6 นับถือศาสนาพุทธ⁴¹
โครงสร้างและลักษณะของสังคมไทยโดยทั่วไปไม่มีลักษณะเป็นระบบชนชั้น อันสืบเนื่องมา
จากศักดินา⁴² โดยถือเอาฐานะหรือเกียรติทางสังคมเป็นเครื่องวัด ได้แก่วังศ์ตระกูล ฐานะ
การเงิน หรือฐานะทางการศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ลักษณะของสังคมไทยเป็นสังคมชนบท
และสังคมเกษตรกรรม⁴³ กล่าวคือ ครอบครัวแต่ละครอบครัวเป็นครอบครัวขนาดใหญ่

⁴¹สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ประเทศไทย พ.ศ.2509 (2509), หน้า 496.

⁴²ไพฑูริย์ ช่างเรียน, ลักษณะของสังคมและการปกครองของไทย (พระนคร:
ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 3.

⁴³ไพฑูริย์ ช่างเรียน, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ความสัมพันธ์ของคนภายในครอบครัวผูกพันกันด้วยขนบธรรมเนียม ประเพณี มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ รักและห่วงหาอาทรกันอยู่ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามชนบท การศึกษาคอนชางต่ำ แต่ก็มีใจโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ส่วนใหญ่หรือร้อยละ 59.8 ของจำนวนครัวเรือนทั่วประเทศ⁴⁴ ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ค่านิยมของสังคมไทยนั้นยกย่องเงิน ยกย่องอำนาจ นิยมยกย่องการเป็นเจ้าของคนนายคนและความเป็นอาวุโส⁴⁵

ดร. ไพฑูรย์ เครือแก้ว กล่าวถึงลักษณะและสภาพทางสังคมทั่วไปของชาวชนบทไทยว่ามีลักษณะ ดังนี้⁴⁶

1. ชาวชนบทแทบทุกคนรู้จักติดต่อกันเคยเห็นหน้ากันโดยตรง ความสัมพันธ์และฐานะของบุคคลเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ
2. สังคมชนบทมีการเคลื่อนไหว (Social Mobility) น้อย รวมทั้งมีการโยกย้าย การเปลี่ยนสถานะ (Status) น้อย ความรักถิ่นฐานมีมาก ไม่อยากจะไปไหนนาน ๆ
3. ครอบครัวเป็นหน่วยที่สำคัญทางเศรษฐกิจคือ เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค (Production and Consumption Unit)
4. มีโลกทัศน์เป็นคนตัวโบราณ ยึดมั่นอยู่ในประเพณีเก่า ๆ ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง
5. เป็นคนกระหิ่มกระแหม่ ชอบเก็บเงินไว้เฉย ๆ ซึ่งทำให้เงินไม่หมุนเวียน

⁴⁴ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, สถิติที่สำคัญของประเทศไทย 2511-2512 (2514), หน้า 45.

⁴⁵ ไพฑูรย์ เครือแก้ว, ลักษณะสังคมไทยและหลักการพัฒนาชุมชน (พระนคร: โรงพิมพ์เกอกูล, 2506), หน้า 58.

⁴⁶ ไพฑูรย์ เครือแก้ว, เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

6. ชาวนิยมถือโชคกลาง และเชื่อในเรื่องผีมีศาล

๖ เวทมนต์ คาถา

7. ระดับการศึกษา และทักษะในอาชีพและชีวิตทั่ว ๆ ไปต่ำ

8. ชาวนิยมที่มีระดับความคิดและความเข้าใจ (Conceptualization) แคบ อยู่เฉพาะความจริงง่าย ๆ ไม่คิดหาเหตุผลเพียงพอ

9. มีทัศนคติตามประเพณี (Traditional Attitude) เช่น ทอแท้ ไม่กระตือรือร้น ไม่คิ่นร้น เฉื่อยชา

ในค่านิยมของสังคมไทยนั้น ดร. ไพฑูรย์ เครือแก้ว กล่าวว่าคนไทยโดยทั่วไป มีค่านิยมสำคัญ 9 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. คนไทยยกย่องเงิน (Wealth)
2. คนไทยยกย่องอำนาจ (Power or Authority)
3. คนไทยยกย่องผู้มีอาวุโส (Seniority) ทั้งโดยตำแหน่งหรือฐานะทางสังคมสูง และผู้มีอายุมากกว่า หรือผู้มีอายุราชการหรือการทำงานเฉพาะอย่างมานาน
4. คนไทยยกย่องจิตใจนักกีฬา (Sportmanship) หรือจิตใจนักเลง ซึ่งมีลักษณะเป็นชายแท้
5. สังคมไทยนิยมการเป็นเจ้านายทั้งโดยกำเนิดหรือโดยการแต่งตั้ง
6. สังคมไทยของความมีใจกว้างขวาง
7. คนไทยยกย่องความกตัญญูรู้คุณคน (Gratitude)
8. คนไทยยกย่องนักปราชญ์
9. สังคมไทยยกย่องความเคารพนบนอบรู้จักที่ต่ำที่สูง⁴⁷

⁴⁷ ไพฑูรย์ เครือแก้ว, เรื่องเดิม. หน้า 25-27.

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการกำหนดคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของสังคมไทย

การที่จะหล่อหลอมหรือปลูกสร้างลักษณะหรือคุณสมบัติของพลเมืองใหม่ความเป็นพลเมืองดีที่เหมาะสมแก่ลักษณะและทรรศนะของสังคมไทยนั้น จะต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กก่อน โดยบิดามารดาและผู้เลี้ยงดูภายในบ้าน ตลอดเวลา ซึ่งจะเน้นในด้านการสร้างทักษะในการปฏิบัติเป็นประการสำคัญ สถาบันทางสังคมที่นับว่ามีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในการให้ทั้งความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ และทักษะต่อการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีในวัยเด็ก คือ โรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานสำคัญและเป็นการศึกษาภาคบังคับ โรงเรียนในระดับนี้จะมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการที่จะหล่อหลอมและปลูกฝังปรับปรุงระดับความแตกต่างของเด็กทางด้านสังคมที่เด็กแต่ละคนแต่ละกลุ่มมีฐานะและพื้นฐานทางสังคมมาแตกต่างกัน เพื่อให้มีคุณลักษณะของพลเมืองดีตามที่ประเทศชาติและสังคมโดยส่วนรวมต้องการ หรือตั้งเป้าหมายไว้ ดังนั้นเนื้อหาวิชากิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนในระดับนี้จัดขึ้นล้วนแต่เป็นสิ่งช่วยเสริมสร้างให้บุคคลมีคุณสมบัติเป็นพลเมืองดีตั้งแต่วัยเด็กทั้งสิ้น เช่น หมวควิชาภาษาไทย ช่วยให้อ่านออกเขียนได้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษาหาความรู้ในวิชาการอื่น ๆ และเพื่อประโยชน์ต่อการที่จะสื่อความหมาย ติดต่อกับและเข้าใจซึ่งกันและกัน หมวควิชาวิทยาศาสตร์จะช่วยให้ความรู้ในเรื่องปรากฏการณ์ของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตประจำวัน หมวควิชาคณิตศาสตร์ช่วยให้สามารถสื่อความหมายในคำของปริมาณและการคิดคำนวณอย่างง่าย ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน หมวควิชาพลานามัยจะช่วยให้รู้จักการปฏิบัติตนโดยปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ หมวควิชาศิลปะช่วยให้เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าความงามของธรรมชาติและสิ่งต่าง ๆ หมวควิชาสังคมศึกษา ซึ่งประกอบด้วยวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรมนั้น นับว่าเป็นวิชาหลักและเกี่ยวข้องกับการ

ปลูกสร้างความเป็นพลเมืองดีของเด็กมากที่สุด เพราะเนื้อหาของวิชานี้ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติอันพึงปรารถนาในสังคมของตน⁴⁸

เมื่อได้พิจารณาถึงระบบการศึกษาของไทยนับแต่ได้มีการจัดการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผนมาตั้งแต่ประมาณสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน การจัดการ การเรียน การสอน ไม่ว่าจะในด้านความมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา กิจกรรม ประสบการณ์และอื่น ๆ โรงเรียนทุกแห่งต้องยึดถือตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก แม้ในสมัยหลัง ๆ นี้จะให้มีการยืดหยุ่นในกิจกรรมและประสบการณ์ไปบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น หรือภาคการศึกษา เช่น การจัดทำประมวลการสอนและโครงการสอนของแต่ละภาคศึกษา แต่เนื้อหาวิชาและความมุ่งหมายต้องยึดหลักสูตรเป็นหลักทั้งหมด ถึงกระนั้นก็ตามองค์ประกอบบางอย่างที่จะช่วยนำกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนข้อเท็จจริงที่เป็นส่วนขยายหัวข้อรายละเอียดของหลักสูตรไปสู่ห้องเรียน เช่น แบบเรียน เป็นต้น ยังจัดทำเป็นเล่มเดียวกันใช้กับนักเรียนทั่วประเทศ และครูส่วนใหญ่ยังยึดมั่นในแบบเรียนเพียงเล่มเดียว แบบเรียนก็เลยมีอำนาจต่อการเรียนการสอนคือกลายเป็นหลักสูตรไป⁴⁹

ดังนั้น จากการพิจารณาหลักสูตร แบบเรียน และโครงการสอนในระดับประโยคประถมศึกษาตอนต้น จะพบว่าหมวดวิชาสังคมศึกษาซึ่งมีความมุ่งหมายให้เด็กเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการที่รู้จักและมีความรับผิดชอบต่อการใช้สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนที่จะพึงมีต่อสังคมประชาธิปไตย ใหญ่จัดการช่วยเหลือกัน สามารถทำงาน

⁴⁸ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503, (2503), หน้า 16.

⁴⁹ สุมน อมรวิวัฒน์, "แบบเรียนวิชาสังคมศึกษา," คำบรรยายในวิชาการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา, (วันเสาร์ที่ 11 ธันวาคม 2514) ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ร่วมกับหมู่คณะใด มีสัมมาคารวะต่อกัน และกระตือรือร้นต่อการที่จะช่วยแก้ปัญหาของสังคมให้ดีขึ้น ผู้ที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้ว ควรมีคุณลักษณะในด้านความเป็นพลเมืองดีตามความมุ่งหมายของหลักสูตรในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ชีวิตในวัยเยาว์และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในบ้าน ให้รู้จักข้อสกุศล วันเดือนปีเกิดของตน ชื่อบุคคลในครอบครัว การลำดับญาติ มรรยาทต่าง ๆ และหน้าที่ของตนเองต่อครอบครัว การพักผ่อนและการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ความปลอดภัยภายในบ้าน และการช่วยเหลือทำงานในบ้านตามความสามารถของแต่ละคน

2. ชีวิตในโรงเรียน บุคคลต่าง ๆ ในโรงเรียนและหน้าที่ของบุคคลเหล่านั้น การปฏิบัติตนต่อโรงเรียน ครู และเพื่อนนักเรียน รู้จักความปลอดภัยขณะอยู่ในโรงเรียน และขณะเดินทางไปและกลับจากโรงเรียน

3. ชีวิตในชุมชน เรียนเกี่ยวกับบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ชุมชน และการติดต่อเกี่ยวของกันของบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน ชาวต่างชาติในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน มรรยาทและหน้าที่ที่ตนจะต้องปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ สถานที่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและกฎหมาย รวมทั้งศีลธรรมของชุมชน

4. ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย เกี่ยวกับการมีสัมมาคารวะ การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความจงรักภักดีและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปฏิบัติตามประเพณีไทย วันสำคัญของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ตลอดจนเทศกาลต่าง ๆ ใต้อย่างถูกต้อง

5. ศีลธรรมและวัฒนธรรมไทย ในเรื่องประวัติและหลักธรรมของพุทธศาสนา เช่น เบญจศีล เบญจธรรม ความเมตตากรุณา ความขยันหมั่นเพียร การประหยัด และคุณธรรมต่าง ๆ อันเป็นค่านิยมสำหรับสังคมไทย ให้รู้จักการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย ทั้งในด้านการแต่งกาย บ้านเรือนอยู่อาศัย ศิลป ภาษา วรรณคดี และดนตรี รู้หลักการของศาสนาอื่น ๆ โดยสังเขป

6. เรื่องสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของพลเมือง เช่น สิทธิเสรีภาพในร่างกาย ในทรัพย์สิน การประกอบอาชีพ ที่อยู่อาศัย การศึกษา การพูด การเขียน การโฆษณา และการนับถือศาสนา เป็นต้น หน้าที่และความรับผิดชอบของพลเมืองที่พึงมีต่อประเทศชาติ เช่น การปฏิบัติตามกฎหมายต่าง ๆ การช่วยเหลือระงับและป้องกันสาธารณภัย การเสียภาษีอากร การใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎร และความรับผิดชอบต่อการทำงานและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ เป็นต้น

7. เรื่องการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การใช้อำนาจอธิปไตย การบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยสังเขป

8. ภูมิศาสตร์ประเทศไทยในค่านที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ สภาพดินฟ้าอากาศ ที่ทำให้คนภาคต่าง ๆ มีอาชีพและความเป็นอยู่แตกต่างกัน ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้และสงวนทรัพยากรในท้องถิ่น การขนส่งคมนาคม แผนที่และแผนที่ กับภูมิศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้านของไทยโดยสังเขป ได้แก่ ลาว กัมพูชา เวียดนาม พม่า มาเลเซีย กว่างออก ไปถึงสถานการณ์และลักษณะของผิวโลก

9. ประวัติศาสตร์ชาติไทย โดยสังเขปตั้งแต่สมัยดั้งเดิม สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตลอดจนชีวประวัติและผลงานของพระมหากษัตริย์และบุคคลสำคัญที่ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติในสมัยต่าง ๆ

10. ให้ติดตามข่าวความเคลื่อนไหวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งของท้องถิ่น ประเทศชาติ และของต่างประเทศ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อตนเองและชุมชน⁵⁰

บทบาทของแบบเรียนและความคิดรวบยอดทางสังคมศึกษา

จากขอบเขตของประสบการณ์ต่าง ๆ ในหมวดวิชาสังคมศึกษาที่หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น ได้กำหนดแยกหัวข้อของประสบการณ์ไว้ให้นักเรียนแต่ละระดับชั้นได้รับตามความเหมาะสมแล้วนั้น สิ่งที่มีบทบาทสำคัญที่สุดที่จะเป็นสื่อนำประสบการณ์เหล่านั้นมาขยายให้เหมาะสมกับชั้นและวัยของเด็กถึงห้องเรียนก็คือ หนังสือแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ ทั้งนี้ เพราะครูมีความสามารถที่จะขยายรายละเอียดของหัวข้อประสบการณ์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรมาสู่ห้องเรียนได้ไม่เท่ากัน นอกจากนี้แบบเรียนยังสามารถให้ความรู้ในด้านข้อเท็จจริงของเรื่องราวต่าง ๆ ได้ตรงกันและถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ครูจึงมักยึดเอาแบบเรียนเป็นหลักสูตร ซึ่งมีผลดีในด้านที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ แต่อาจมีข้อ

⁵⁰สรุปจาก กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513), 54 หน้า. กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, แบบเรียนชุดเสริมประสบการณ์สังคมศึกษา เล่ม 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, แบบเรียนชุดเสริมประสบการณ์สังคมศึกษา เล่ม 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 17, (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514), 2 เล่ม. แบบเรียนสังคมศึกษาปีที่ 3 แบบเรียนสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ฉบับปรับปรุงใหม่ครั้งที่ 7, พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514), 2 เล่ม. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, โครงการสอนวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 2, 3 และ 4 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2508), 4 เล่ม.

เสียในคำที่ถูกจำกัดทั้งในด้านรายละเอียดต่าง ๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันของแต่ละท้องถิ่น และความสามารถในการใช้ภาษาของเด็ก นอกจากนี้โดยข้อเท็จจริงแล้วแบบเรียนของไทยยังเขียนขึ้นทั้งเพื่อสำหรับเด็กเรียนและเป็นคู่มือครูไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งเป็นการไม่ถูกต้องอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเรียนการสอนสังคมศึกษานั้น แบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบมีบทบาทอย่างสำคัญ โดยที่แบบเรียนจะให้ความรู้ในข้อเท็จจริงอันเป็นพื้นฐาน ส่วนหนังสืออ่านประกอบจะให้ในด้านความรู้ในเหตุการณ์ที่แน่นอน ถูกต้อง ทันการณ์และทันสมัย รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดความคิดรวบยอด (Concept) จากการเรียนในแต่ละเรื่องได้เป็นอย่างดี รองศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ กล่าวสรุปได้ว่า แนวโน้มของการสอนสังคมศึกษาในปัจจุบันเริ่มเบนมาสู่การสร้างแนวคิดของความเป็นพลเมืองดี และวิธีการเรียนการสอนโดยการแก้ปัญหาตามความต้องการของสังคมด้วยเหตุนี้ หนังสือสังคมศึกษาจึงควรมีสาระสำคัญทางความรู้ที่จะทำให้เข้าใจปัญหาของสังคมปัจจุบัน สามารถให้แนวความคิดรวบยอดซึ่งครอบคลุมหลักการสำคัญ ๆ ต่างได้ครบถ้วน ให้ความรู้ทันสมัยและมีทัศนะเป็นกลาง กับต้องมีสาระสำคัญทางสติปัญญา คือทำให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ต่อไป เราให้เกิดความคิดวิพากษ์ เพื่อให้เกิดทักษะต่อการตัดสินใจและสัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียน⁵¹

ในเรื่องของสาระเนื้อหาความรู้ของหนังสือสังคมศึกษาที่จะทำให้มีความเข้าใจในหลักการสำคัญของสังคมได้นั้น การเขียนเพื่อเน้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดอันเป็นกลุ่มของสิ่งเร้าที่มีลักษณะร่วมกันนี้ จะทำให้เกิดการหยั่งเห็นหรือเข้าใจความหมายโดยนัยลึกซึ้งต่อเรื่องใด ๆ ใดอย่างดียิ่ง ทั้งในด้านรายละเอียดปลีกย่อยและทั้งหมดของความคิดรวบยอดนั้นจะมีผลต่อการปลูกฝังทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคล

ศาสตราจารย์ John Jarolimek กล่าวถึงธรรมชาติของความคิดรวบยอดที่มีต่อการเรียนสังคมศึกษาโดยวิธีสร้างความคิดรวบยอดว่า ความคิดรวบยอดนั้นเป็นกลุ่มของความรู้

⁵¹ สุมน อมรวิวัฒน์, เรื่องเดิม.

ความเข้าใจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากการได้สัมผัสแล้วเกิดความประทับใจต่อสิ่งนั้น ๆ ออกในรูปของสัญลักษณ์ที่เป็นนามธรรม ความคิดรวบยอดนี้จะต้องเกิดขึ้นบนพื้นฐานแห่งข้อตกลงร่วมกันและสื่อความหมายในรายละเอียดหรือสัญลักษณ์ย่อย ๆ ได้ คำพูดสามารถสร้างกลุ่มของสิ่งย่อย ๆ ขึ้นเป็นความคิดรวบยอดได้ ความคิดรวบยอดนี้จะสร้างและเพิ่มเติมระบบการคิดโดยอาศัยความรู้ และจะพัฒนาไปสู่ความรู้ความเข้าใจต่อเรื่องราวต่าง ๆ อย่างถูกต้อง⁵²

ความคิดรวบยอดทางสังคมศึกษานั้นเกิดขึ้นได้ 2 ประการคือ จากประสบการณ์ภายนอกโรงเรียนซึ่งเด็กมักจะมีความคิดรวบยอดหรือแนวคิดมาแล้วในเรื่องบ้าน ครอบครัว โรงเรียน เวลา ชุมชน และกฎหมาย ฯลฯ ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้เด็กได้รับจากงาน การเดินทาง การฟังวิทยุ และโทรทัศน์ จนทำให้เกิดความคิดรวบยอด อีกประการหนึ่งเกิดจากเนื้อหาในวิชาสังคมศึกษา ซึ่งโรงเรียนจัดประสบการณ์ในด้านความเป็นพลเมืองดี ชุมชน รัฐบาล กฎหมาย ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ ให้แก่เด็กจนเกิดความคิดรวบยอดขึ้น⁵³

ราฟ คัมบลิว คอร์ดอร์ ยังได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการสร้างความคิดรวบยอดในสังคมศึกษา สรุปได้ว่า การเรียนให้เกิดความคิดรวบยอดในสังคมศึกษานั้นจะทำให้ความคิดปรากฏขึ้นในเรื่องของโครงสร้าง หรือการนำเข้าสู่การสร้างแนวคิดที่มีขอบเขตตามความ

⁵²John Jarolimek, "Conceptual Approaches: their Meaning for Elementary Social Studies," Social Education, 30 November, 1966, 534.

⁵³Ralph W. Cordier, "What should children learn through Social Studies," The Elementary School Journal, 9 November, 1968, 65-66.

มุ่งหมายแห่งการเรียนรู้รวมทั้งเนื้อหาวิชาที่ได้ออกสรรแล้ว การนำเข้าสู่การเรียนรู้
 ด้วยวิธีนี้ จะสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจ การที่สามารถจะกำหนดลักษณะร่วมกัน
 ของสิ่งที่เหมือนกันโดยอาศัยความคิดขั้นมูลฐานเป็นสำคัญ ความรู้และเข้าใจในแบบแผน
 โครงสร้างและกระบวนการทุก ๆ เรื่องที่เกี่ยวกับสังคมวิทยา⁵⁴

ด้วยเหตุนี้ ในสหรัฐอเมริกาจึงได้มีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสังคม
 ศึกษาหลายโครงการ ในการที่จะพัฒนาความสามารถทักษะในการคิดวิเคราะห์และสัง-
 เคราะห์เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดทางสังคมศึกษา โครงการที่มีชื่อเสียงในระดับ
 ประถมศึกษาโครงการหนึ่ง คือ "The Taba Curriculum Development Project"
 โดยมีศาสตราจารย์ Hilda Taba แห่งคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัย San Francisco
 State เป็นหัวหน้า ใช้เวลา 4 ปี นับแต่คริสต์ศักราช 1965-1969 ดำเนินการตาม
 แผนการพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษาตั้งแต่ชั้นปีที่ 1-8 (Grade 1-8) โดยมีวัตถุประสงค์
 ที่จะพัฒนาทักษะในการคิด จัดหาและใช้องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้โดยการคิด
 วิเคราะห์และสังเคราะห์กับกำหนดแบบของทัศนคติและค่านิยมอันพึงประสงค์ของสังคม
 เพื่อยึดถือต่อไป แม้ว่าศาสตราจารย์ Hilda Taba จะได้ถึงแก่กรรมไปในปีคริสต์ศักราช
 1967 แต่คณะของเขาก็ได้ดำเนินการต่อไปโดยได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากกระทรวง
 ศึกษาธิการจนเป็นผลให้เกิดหลักสูตรสังคมศึกษาใหม่ขึ้น ในการดำเนินงานของโครงการ
 นี้ได้มีการตั้งสมมุติฐานขึ้นมากมาย เช่น ก่อนที่คนเราจะสามารถคิดปัญหาสำคัญ ๆ ได้นั้น
 เขาจะต้องได้รับการสะสมความรู้ในข้อเท็จจริงอันเป็นพื้นฐานมาเป็นจำนวนมาก การ
 เรียนคิคนั้นเป็นผลพลอยได้ของความจำอันเป็นผลผลิตของความคิดจากผู้อื่น ฯลฯ เป็นต้น
 แต่ผลที่สุดโครงการ Taba นี้ก็พบว่าข้อสมมุติฐานเหล่านั้นเป็นไปได้เสียเป็นจำนวนมาก
 เช่นเดียวกัน ก็ได้เสนอแนะความรู้พื้นฐานของความคิดไว้หลายประการ ซึ่งทำให้โฉม-
 หน้าของการเรียนการสอนสังคมศึกษาเปลี่ยนไปในปี 1969 เป็นต้นมา ความรู้พื้นฐานที่สำคัญ
 เช่น

1. ทักษะในการคิดของคนสามารถสอนกันได้
2. แนวคิดเป็นสิ่งหุ้มห่อการกระทำ ข้อมูลต่าง ๆ จะมีความหมายเฉพาะกับผู้ที่
ใช้ข้อมูลนั้นในการให้ความรู้แก่ตนเอง
3. เด็กตามปกติที่มีความสามารถที่จะคิดเรื่องราวอันเป็นนามธรรมและสามารถ
พัฒนาแนวคิดที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับสังคมศึกษาได้ แมว่าลักษณะของความคิดนั้นเกิดจากความ
แตกต่างระหว่างบุคคล
4. สังคมศึกษามีเนื้อหาที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาความคิดในระดับสูง

นอกจากนี้ โครงการ Taba ยังได้กำหนดขอบข่ายของความรู้ความเข้าใจใน
การศึกษาสังคมศึกษาไว้ 3 ประการด้วยกัน คือ ขอบข่ายเพื่อการพัฒนาความคิดรวบยอด
ขอบข่ายแห่งการรวบรวมและสรุปความคิดเห็น กับ ขอบข่ายแห่งการนำไปใช้ในชีวิต
ประจำวัน⁵⁵

การสร้างความคิดรวบยอดของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบสังคมศึกษานั้น
ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของหนังสือในคานต่าง ๆ เป็นสำคัญ เช่นในคานเนื้อหา โดยเฉพาะ
แนวการเขียนและจำนวนการเขียนเพื่อนำเนื้อหาข้อเท็จจริงเข้าสู่ตัวผู้เรียนและกิจกรรม
เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ทางสังคมศึกษานั้นมีความสำคัญมาก ส่วนความยากง่าย
ของเนื้อหา ภาพประกอบ รวมทั้งตัวพิมพ์ คุณภาพในคานการพิมพ์และการจัดรูปเล่มเหมาะสม
กับวัยและชั้นของผู้เรียน ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเช่นกัน ทั้งนี้ เพราะความคิดรวบยอดนั้น
เป็นกลุ่มของสิ่งเร้าที่มีลักษณะร่วมกันและความคิดรวบยอดย่อมเกิดขึ้นได้งายจากความเด่น
ของลักษณะ (Attributes) อันรวมกันในเมื่อ

55

Jack R. Fraenkel and et.al., "Improving Elementary School
Social Studies," The Elementary School Journal, 70(December, 1969),
154-163.

1. เมื่อลักษณะเห็นได้ชัด การเรียนความคิดรวบยอดจะทำให้คงายขึ้น
 2. การเรียนความคิดรวบยอดจะเรียนได้ยากขึ้น ถ้าชนิดของลักษณะคล้ายคลึงกัน
 3. การเรียนความคิดรวบยอดที่มีลักษณะเด่นของการตัวอย่างประกอบน้อยกว่า
- การเรียนความคิดรวบยอดที่มีลักษณะไม่เด่นชัด⁵⁶

แบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบสังคมศึกษา

แบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบสังคมศึกษาก่อนพุทธศักราช 2475

นับแต่พุทธศักราช 2430 เป็นต้นมา กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ ได้รับหน้าที่ในการผลิตหนังสือประเภทส่งเสริมทักษะในการอ่าน และความรู้ความเข้าใจในวิชาการต่าง ๆ สำหรับนักเรียนทุกระดับชั้น ตั้งแต่ประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา รวมทั้งหนังสือแบบหัดอ่าน ก.ช.สำหรับเด็กเริ่มเรียนด้วย หนังสือเรียนที่ผลิตโดยกรมศึกษาธิการ หรือกรมวิชาธิการ ในสมัยต่อ ๆ มาก่อนพุทธศักราช 2475 ถ้าไม่นับหนังสือหัดอ่าน ก.ช. แล้ว อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. ประเภทหนังสือสอนอ่านภาษาไทย หรือแบบหัดอ่าน
2. ประเภทแบบเรียนวิชาต่าง ๆ ⁵⁷

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของหนังสือที่ผลิตขึ้นในสมัยนั้น ๆ แล้ว จะเป็นแบบหนังสือสอนอ่านภาษาไทย หรือแบบหัดอ่านภาษาไทยทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็นชนิดหนังสือสอนอ่านหรือแบบสอนอ่านรายวิชาที่เป็นวิชาเฉพาะ และใช้เรียนในห้องเรียนเท่านั้นเท่ากับ "แบบเรียน" ในปัจจุบันนี้ ซึ่งหลักสูตรในสมัยก่อนจะบ่งไว้อย่างชัดเจนว่าชั้นไหนให้อ่านหนังสือเล่มใด เช่น หนังสืออ่านพระราชพงศาวดารย่อตอนกรุงเก่า เป็นหนังสือที่กำหนดไว้ในหลักสูตรว่า

⁵⁶ De Cecco, The Psychology of Learning and Instruction (New York: The McGraw-Hill Book Co., Inc., 1969), pp. 338-56.

⁵⁷ สุพรรณีย์ กาญจนันท์, บรรณานุกรมแบบสอนอ่านภาษาไทยของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2433-2484 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514), หน้า 1.

ให้อ่านในประโยค 1 ชั้น 3 เป็นต้น นั่นคือเนื้อหาวิชาที่กำหนดให้นักเรียนชั้นใดเรียนก็จะนำมาประมวลไว้ในหนังสือสอนอ่าน ถ้าเด็กเรียนอ่านจบเล่มก็หมายความว่าได้เรียนวิชานั้นจบตามหลักสูตรแล้ว หนังสือชนิดนี้เหมาะสำหรับเด็กที่อ่านภาษาไทยแตกฉานอยู่แล้ว จึงนับเป็นอุปกรณ์ที่จำเป็นและสำคัญยิ่งต่อการเรียนการสอนในสมัยนั้น หนังสือสอนอ่านภาษาไทยอีกชนิดหนึ่ง เป็นแบบสอนอ่านเบ็ดเตล็ดหรือชุดสอนอ่านซึ่งมีเรื่องติดต่อกันหลายเล่ม มีลักษณะการเรียบเรียงเพื่อฝึกการอ่านภาษาไทยของเด็กให้แตกฉาน อ่านแล้วจับใจความไต่ถาม ใค้ความรู้และคติเตือนใจจากที่ใค้สอดแทรกไว้ด้วย ส่วนมากพยายามสอดแทรกความรู้ทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้ เพราะมุ่งทักษะในการอ่านของเด็กเป็นสำคัญ มีเรื่องสั้น ๆ ทั้งเรื่องนิทาน สารคดี ความรู้ทั่วไปที่ใค้สนใจและควรจะเรียนรู้ หนังสือสอนอ่านชนิดนี้คือ "หนังสืออ่านประกอบ" หรือ "หนังสืออ่านเพิ่มเติม" ของปัจจุบันโดยมีความมุ่งหมายในหนังสือสอนอ่านใหม่เล่ม 1 ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีก๊าวไว้ในคำนำว่า "นักเรียนต่องเป็นนักอ่าน นักอ่านเท่านั้นที่จะเป็นพหูสูตรได้ นอกจากแบบเรียนจึงตองมีแบบสอนอ่านที่อบรมไว้ให้นักเรียนชอบการอ่านไปแต่เล็ก ๆ"⁵⁸ ในสมัยนั้นกรมศึกษาธิการซึ่งมีหน้าที่ผลิตหนังสืออ่านทั้งชนิดแบบเรียนและหนังสือฝึกทักษะในการอ่าน ต่อมาย้ายแปลงมาเป็นกรมตำราและกรมวิชาธิการตามลำดับนั้น ต่างก็เห็นความสำคัญของหนังสือสอนอ่านชนิดอ่านประกอบนี้เท่าเทียมกับชนิดแบบเรียน ดังแจ้งความของกรมศึกษาธิการลงเดือนธันวาคม รัตนโกสินทรศก 108 เมื่อจัดพิมพ์หนังสือสอนอ่านเรื่องตัวของเราเอง ดังนี้

เมื่อเด็กเรียนหนังสือพอรู้จักอ่านออกเขียนไค้ข่างแล้ว ก็ตองให้คานหนังสือเรื่องต่าง ๆ เพื่อจะให้อ่านหนังสือคล่อง ฝึกสอนเช่นนี้ เป็นประเพณีอยู่ทั่วทุกแห่ง ก็แตหนังสือเรื่องต่าง ๆ สำหรับให้เด็กอ่าน บรรดาซึ่งมีอยู่แลควมก็จะเป็นแต่เรื่องประโลมโลก ความไม่ เป็นคติสมควรแก่เด็ก เช่น เรื่องอิเหนา พระอภัย และเสภา

เหล่านี้เป็นต้น เป็นเรื่องปราศจากความจริง ไม่เป็นคติแก่นสาร
ควรแก่ความศึกษาเช่นกับเรื่องรามเกียรติ์ เป็นต้น บาง เป็นเรื่อง
ชาวมุขธรรมดุกซึ่งเกินปัญญาเด็กจะคิดเห็น เช่นกับเรื่องชาคกต่าง ๆ
คือเรื่องอุเทน เรื่องพระยวดีทนต์ เหล่านี้เป็นต้น

เมื่อสอนเด็กหัดให้อ่านควยหนังสือเรื่องเหล่านี้ ก็จะไม่มีโทษ
อย่างใดเด็กก็ยอมใจแต่ประโยชน์อย่างเดียวกันทำให้อ่านหนังสือคล่อง
แต่จะมีความรู้เป็นประโยชน์สำหรับตัวใดเพราะเรื่องเหล่านี้ก็หาไม่

พิจารณาเห็นดังนี้ เจวพนักงวนกรมศึกษาธิการจึงคิดเขียนเรื่อง
สำหรับนักเรียนอ่านขึ้นใหม่ คือเรื่องของเราเล่มนี้เป็นตัวอย่าง
แฉะเล่มอื่น ๆ ที่จะลงพิมพ์ต่อไปอีก หนังสือสอนอ่านเหล่านี้ เลือกลง
เรื่องให้นักเรียนควรจะรู้ควยเป็นความจริงและเป็นของจะตองพบปะ
เกี่ยวของอยู่เนื่อง ๆ ย่อมจะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนต่อไปภาย
หน้า เลือกลงเรื่องเรียงไรชดอวยคำแต่งาย ๆ ให้อ่านควรแก่ปัญญาเด็ก
ถึงตัวเรื่องก็ไม่กล่าวให้พิศดารนัก พอให้เป็นอุปนิสัยเบื้องต้นใน
ชั้นหนึ่งก่อน เมื่อเด็กนักเรียนหัดอ่านควยหนังสือเรื่องนี้ก็ควรจะ
ได้ประโยชน์บริบูรณ์ทั้ง 2 ประการ คือ ทั้งอ่านหนังสือคล่องและ
ได้ความรู้เป็นคตควย⁵⁹

แจ้งความของกรมศึกษาธิการนี้ยอมแสดงให้เห็นถึงนโยบายการจัดการเรียน
การสอนและการผลิตหนังสือทั้งประเภทอ่านประกอบในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจนว่า ผู้มี
หน้าที่ในการจัดการศึกษาของชาติในสมัยก่อน ๆ ต่างก็ตระหนักถึงบทบาทของแบบเรียน
และหนังสืออ่านประกอบที่มีผลต่อการเรียนการสอนและการปลูกฝังคุณลักษณะของความ
เป็นพลเมืองดีให้แก่เด็กเรียนเป็นอย่างดี

หนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาที่เรียบเรียงและใช้อยู่ในระดับประถมศึกษาในสมัย
ก่อนพุทธศักราช 2475 ที่ยังมีเหลืออยู่ตามห้องสมุดใหญ่ ๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอสมุด

⁵⁹ สุพรรณี กาญจนันฐิติ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 13-14.

ศูนย์วัสดุการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น และมีเนื้อหาที่มีคุณภาพต่อการสร้างความ
 คิควมยอดในด้านความเป็นพลเมืองดี ซึ่งยังมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ได้ ในสังคมปัจจุบัน
 ได้อย่างดี หากได้มีการแก้ไขสำนวนโวหาร การพิมพ์ตัวสะกดการันต์ และเทคนิคการทำรูป-
 เล่มเสียใหม่ให้ทันสมัยขึ้นดังเช่น

1. หนังสือสอนอ่านพระพุทธจริยา เล่ม 1 สำหรับชั้นประถม ของกรมศึกษาธิการ
 พิมพ์รัตนโกสินทร์ศก 124 เป็นหนังสือมีภาพประกอบ มีเนื้อหากล่าวถึงพุทธประวัติและธรรม
 ของพระพุทธศาสนา แบ่งเนื้อหาออกเป็น 26 บท นอกจากนี้จนถึงเนื้อเรื่องมีบท
 "คำบรรยาย" คือ คำนำของหนังสือ และบท "คำเตือนสติ" ในหัวขอบทคำเตือนสตินี้จะ
 แสดงให้เห็นวิธีการเรียนวิชาศีลธรรมในสมัยนั้นมุ่งในด้านประพฤติปฏิบัติเป็นประการสำคัญ
 และแนวการอบรมนั้นมุ่งปลูกฝังคุณธรรมและคุณสมบัติที่งดงามแก่เด็กตั้งแต่เยาว์ให้มีความ
 เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น ตอนหนึ่งเขียนว่า "ให้มีความเชื่อในพระพุทธศาสนา
 ให้รักชาติ ให้หมั่นทำทาน ให้หมั่นฟังธรรม ให้ทำปัญญาให้ฉลาด..."⁶⁰

2. แบบเรียนจรรยา เบญจศีลแลเบญจธรรม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรม
 พระยาวชิรญาณวโรรส ทรงประพันธ์ กรมราชบัณฑิตจัดพิมพ์ เมื่อรัตนโกสินทร์ศก 130
 หนังสือเล่มนี้ผู้ทรงนิพนธ์ได้ทรงประพันธ์ขึ้นนำเข้าสู่การเรียนไว้อย่างดีมาก โดยแนะนำ
 ให้นักเรียนได้เห็นความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกิดมาในโลก การที่เป็น
 เช่นนี้ ผู้นิพนธ์ได้โยงเข้าหาหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โดยใช้คำอธิบายอย่างง่าย ๆ
 ซึ่งผู้เฒ่าอย่างสมเหตุสมผลทันสมัย หายเล่มเป็น "ปุจฉา" (คำถาม) ของแต่ละเรื่อง
 ที่เรียนมา รวม 209 ข้อ จากนั้นเป็น "คำไข" คือคำอธิบายศัพท์ต่าง ๆ เรียงลำดับอักษร
 ทำนองอภิธานศัพท์ นับว่าหนังสือเล่มนี้มีคุณค่ายิ่งในด้าน การอบรมศีลธรรมจรรยาแก่เด็ก

⁶⁰ ทดลองประเสริฐอักษรนิติ (แพ), หนังสือสอนอ่านพระพุทธจริยา เล่ม 1
 สำหรับชั้นประถม (กรมศึกษาธิการ, ร.ศ.124), หน้า 15.

3. แบบสอนอ่านจรรยาภาคต้น เล่ม 1-4 สำหรับชั้นประถมปีที่ 1-4 ตามลำดับ
 ชั้นละเล่ม เรียบเรียงโดยรองอำมาตย์โท ชูบงการอุบลตักกิจ (ทองคำ บงกชเกิด) พิมพ์
 ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ เมื่อปี พ.ศ. 2475 หนังสือชุดนี้กระทรวงธรรมการอนุญาตให้ใช้ใน
 โรงเรียน เนื้อหาเป็นคุณธรรม ธรรมในพระพุทธศาสนาและจรรยาบรรณที่นักเรียน
 ฟังรู้โดยแบ่งเนื้อหาเป็นตอน ๆ ตามความลึกซึ้งในหลักธรรม และมรรยาทจากที่ควรปฏิบัติ
 เป็นเบื้องต้นไปสู่ที่สูงขึ้นไป ตามความเหมาะสมแก่ชั้นเรียน แนวการเขียนทำนองผู้ใหญ่
 สอนเด็กในค่านิยมปฏิบัติทั้งสิ้น เช่น เรื่องสอนให้มิมรรยาทอ่อนน้อม มีความเคารพพ่อแม่ญาติ
 ผู้ใหญ่ และครูอาจารย์ ก็จะเขียนว่าข้างตัวหนึ่งเดินมาตามถนนเที่ยวแวะหนารานแล้วยก
 งามชูขึ้นลง ใคร ๆ เห็นก็เมตตาให้ออย กลวย ขางกิน ฎแต่ขางเกิดเพียงยกงวงขึ้นลง
 เท่านั้นยังไคอาหารกิน ถ้าเด็กรู้จักไหวพ้อแม่ปญาตายาย คงจะไคคักกว่าขางหลายเท่า
 เป็นต้น การใช้ถ้อยคำและเรียบเรียงข้อความของหนังสือชุดนี้เหมาะแก่เด็กในวัยประถม-
 ศึกษามาก

4. แบบเรียนธรรมจรรยา เล่ม 1,2,3 และ 4 เรียบเรียงโดยเจ้าพระยา
 ธรรมศักดิ์มนตรี กับพระยาอนุโลมกิจวิจิตร หนังสือชุดนี้พิมพ์ครั้งแรกก่อนปีรัตนโกสินทร์ศก 122
 เนื้อหาด่วนเป็นการปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ตั้งแต่สังคมในบานจนถึงชุมชนและ
 ประเทศชาติ วิธีเขียนแต่งเป็นเรื่องคำบรรยายเรื่อง สถานที่ และคำสนทนาของตัวละครคน
 ซึ่งล้วนเป็นเด็กอยู่ในวัยเดียวกันกับนักเรียนที่กำลังเรียนหนังสือชุดนี้ แต่ละเรื่องมีความ
 สมบูรณ์ในตัว เรื่องราวที่ผูกขึ้นล้วนแต่สนุกเป็นคติธรรมและแนวทางปฏิบัติตน พร้อมทั้ง
 ยกผลที่เด็กผู้ประพฤติดีได้รับเป็นอุทธาหรณอยู่ทุกเรื่อง หนังสือชุดนี้แม่หลังพุทธศักราช
 2475 แล้วยังถูกกำหนดให้ใช้เป็นแบบเรียนอยู่อีกหลายปี ปัจจุบันเป็นหนังสืออ่านประกอบ
 ในระดับชั้นมัธยมศึกษา นับว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่าในการปลูกฝังความคิดรวบยอดของความ
 เป็นพลเมืองดี แม้ในปัจจุบัน

5. แบบสอนอ่าน เล่ม 4 เรื่องเวลา าลา ประเพณีฯ ของกรมศึกษาธิการ
 พิมพ์ครั้งแรกในปีรัตนโกสินทร์ศก 120 เป็นแบบสอนอ่านที่รวมเอานโยบายการศึกษาของ
 ชาติ ภาวะ และค่านิยมของสังคมในสมัยนั้นไว้มากที่สุด เนื้อหาของแบบเรียนเล่มนี้

สร้างความคิดรวบยอดในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีและสภาพของสังคมเวลานั้น การปรับตัวและสามารถกระทำกิจต่าง ๆ ที่สังคมต้องการตามวัยของเด็ก เช่น ให้เคารพยำเกรงผู้ใหญ่ รู้จักการปฏิบัติตนตามหน้าที่สามัคคี รักแม่ ญาติ ชุมนาง พระมหากษัตริย์ เพื่อรักษาประเพณีอันดีงามให้คงอยู่ตลอดไป หนังสือนี้มีคุณค่าในการปลูกฝังหล่อหลอมบุคคลให้เป็นพลเมืองดี เป็นการเตรียมเด็กที่จะเป็นประชากรที่สามารถกระทำกิจต่าง ๆ ที่สังคมต้องการ ให้เด็กเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เรียนกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน และพัฒนาการของเด็กจะต้องได้รับการปรุงแต่งให้สอดคล้องกับทฤษฎีรวมทั้งลักษณะของสังคมส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาในสมัยปัจจุบันนี้

6. พลเมืองดีคอนตัน เรียบเรียงโดยเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี พิมพ์ครั้งที่ 8 โรงพิมพ์อักษรนิติ พุทธศักราช 2471 การดำเนินเนื้อหาเป็นเรื่องราวของตัวละครคนสำคัญ 2 คน คือ นายมัน รักธรรม ผู้เป็นลุง และเป็นผู้มีฐานะดีอยู่ในพระนคร กับนายเถื่อน รักธรรม ผู้เป็นหลาน เป็นเด็กขานนอกเมื่อพ่อแม่ถึงแก่กรรมจึงเข้ามาอาศัยอยู่กับลุงตั้งแต่อายุได้ 15 ปี นายมัน จัดประสบการณ์ในค่านิยมสังคมศึกษาต่าง ๆ ที่สร้างนายเถื่อนให้เป็นนายเมือง คือ รู้จักหน้าที่ของพลเมืองดี อบรมจรรยาบรรณทาง รู้จักการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและงานในที่ประชุมชนต่าง ๆ รู้จักเรื่องการปกครองประเทศไทยและรู้จักประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้ ผู้แต่งสามารถสร้างให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์และความคิดรวบยอดในเรื่องต่าง ๆ ได้ดีมาก โดยผู้อ่านไม่รู้ตัว

7. หนังสือภูมิศาสตร์สยามสำหรับโรงเรียนไทย ผู้เรียบเรียงคือ นายคัมภีร์ ยี่ จอนสัน พิมพ์เมื่อปีรัตนโกสินทรศก 119 เนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงฐานะของประเทศไทยว่าดำรงอยู่ได้เพราะการที่ประชาชนพลเมืองมีอาชีพที่มั่นคง ตลอดจนวิจารณ์ให้เห็นในอันที่จะส่งเสริมความเจริญให้แก่ประเทศในด้านเศรษฐกิจ บทสุดท้ายได้แทรกความคิดให้เด็กดำเนินชีวิตในฐานะเป็นพลเมืองดีของประเทศไทย การเรียบเรียงลำดับเรื่องราว นำเข้าสู่บทเรียนนั้น ใสข้อความที่มีเหตุผล เข้าใจง่าย มีตาราง สถิติ เพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักเปรียบเทียบเกิดเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ โดยไม่ต้องท่องจำ นับเป็นหนังสือวิชาภูมิศาสตร์ที่มีแนวคิดก้าวหน้ามากในสมัยนั้น

ส่วนหนังสือสอนอ่านภาษาไทย หรือหนังสืออ่านประกอบเพื่อส่งเสริมทักษะในการอ่านและสอดแทรกความรู้ทั่วไปรวมทั้งคติธรรมอันพึงประสงค์ของสังคมในสมัยนั้น ที่มีคุณภาพในการปลูกฝังความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี ซึ่งแทบทั้งหมดสอดแทรกความคิดรวบยอดในค่านิยมและคำสอนของศาสนาที่อยู่หลายเล่ม และจำนวนนี้ส่วนใหญ่ยังคงถูกกำหนดให้ใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบตลอดมาจนถึงบัดนี้ ทั้งนี้ เพราะการเรียบเรียงดำเนินเรื่องเหมาะสมกับความสนใจของเด็กในวัยนี้คือ เป็นเรื่องนิทานสั้น ๆ ที่สนุกและมีคติสอนใจแทรกอยู่ กับเพราะค่านิยมและคำสอนของศาสนาสำหรับสังคมไทยมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หนังสืออ่านประกอบที่มีคุณค่าและจัดพิมพ์ขึ้นในสมัยก่อน พุทธศักราช 2475 ได้แก่

1. นิทานสุภาพดี เรื่องสำหรับเด็ก ๆ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปีรัตนโกสินทร์ศก 108 ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เป็นนิทานสั้น ๆ แต่ละเรื่องมีความยาวไม่เกิน 2 หน้า รวม 22 เรื่อง แต่ละเรื่องมีมาตรฐานและคุณภาพเท่าเทียมกัน มีสุภาพดี ชอเตือนใจ อันเป็นคุณธรรม ซึ่งพึงประสงค์ของสังคมที่ควรยึดถือปฏิบัติสอดแทรกไว้ในนิทานทุกเรื่อง หนังสือเล่มนี้แม้จะเก่าแต่การสร้างแนวความคิดรวบยอดยังทรงคุณค่าในด้านการฝึกนิสัยใจคอเด็กให้เติบโตเป็นบุคคลที่สังคมต้องการ มีคุณสมบัติที่จะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมมนุษย์ได้อย่างเหมาะสมหาใดล้าสมัยไม่

2. วิชาความรู้ เล่มที่ 1 ตัวของเราเอง เรียบเรียงในเวรแต่งตำราเรียนกรมศึกษาธิการ พิมพ์โดยโรงพิมพ์ภูมิทรบารุง เมื่อปีรัตนโกสินทร์ศก 117 หนังสือเล่มนี้นับได้ว่าเป็นหนังสืออ่านประกอบที่แสดงให้เห็นแนวทางของการเรียนการสอนในสมัยนั้น ในด้านการผลิตหนังสือเรียนที่ผู้จัดการศึกษาได้เห็นคุณค่าต่อการเรียนการสอนของหนังสือประเภทนี้ เนื้อหาได้รวบรวมข้อคิดและวิชาต่าง ๆ ไว้มากมาย ผสมกลมกลืนกันเป็นอย่างดี เช่น พละนามัย โภชนาการ ธรรมชาติศึกษา เป็นต้น ซึ่งเป็นต้นเค้าของแบบเรียนวิชาอื่น ๆ อีกหลายวิชาในสมัยต่อมา ส่วนนวนภาษาที่ใช้เป็นแบบไทยแท้ไม่มีคำศัพท์ภาษาต่างประเทศปนเลย แนวคิดนับว่าดีมาก แม้หลักวิชาการจะล้าสมัยไปแล้ว การพิมพ์ใช้ตัวอักษรขนาดกลาง เว้นช่องไฟห่าง จึงเหมาะแก่เด็กในชั้นประถมศึกษาตอนต้นมาก

3. แบบสอนอ่านนิทานอีสป แต่งโดยมหาอำมาตย์ตรี พระยาเมธาธิบดี พิมพ์ครั้งแรกที่โรงพิมพ์อักษรนิติ ปรีทณโกสินทร์ศก 130 คุณค่าของหนังสือเล่มนี้จะได้จากคำชี้แจงของผู้แต่งความว่า ได้ใช้ภาษาง่าย ๆ ประโยคสั้น ๆ เหมาะสำหรับเด็กที่จะได้ใช้อ่านเมื่อเรียนแบบเรียนมูลศึกษาจบแล้ว หนังสือนี้มีความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สองอย่างคือ เพิ่มทักษะในวิชาภาษาไทยและทำให้ผู้อ่านได้คิดพิจารณาด้วยตนเองว่าการยึดมั่นอยู่ในการประพฤติปฏิบัติอยู่แต่ความดีแล้วจะได้รับผลดีตอบแทนเสมอ⁶¹ เนื้อเรื่องประกอบด้วยนิทาน 45 เรื่อง ตอนจบของนิทานทุกเรื่องสรุปสุภาษิตเป็นความคิดรวบยอด "นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า..." มีภาพประกอบตัวอักษรขนาดใหญ่ เหมาะแก่เด็กจะกับประถมต้นมาก หนังสือนี้เป็นที่ยอมรับทุกสมัยว่ามีคุณลักษณะที่ดีเกินหลายประการ จึงถูกใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบมาจนถึงบัดนี้

4. แบบสอนอ่านจรรยา นิทานสุภาษิต ผู้แต่งหลายคน พิมพ์ครั้งแรกปรีทณโกสินทร์ 128 โดยกรมศึกษาธิการ คุณค่าของหนังสือเล่มนี้จะได้จากบางตอนของคำนำ⁶² ดังนี้

...หนังสือเล่มนี้ไม่จู้จุกเคอะให้สอนแก่นักเรียนชั้นใดชั้นหนึ่ง ครูพึงเลือกใจใดตามแต่จะเห็นสมควรวางที่ใดจะเหมาะแก่นักเรียนชั้นไร

วิธีที่จะใช้หนังสือเล่มนี้นั้น จะใช้ให้นักเรียนหัดอ่านก็ได้ ให้เขียนตามคำบอกก็ได้ หรือจะเลือกใช้เป็นแบบฝึกหัดการย่อความเรียงความก็ได้ แต่ทางที่เหมาะสมจะสอนโดยวิธีสนทนาถามให้นักเรียนออกความคิดเห็นต่าง ๆ อย่างไม่รู้ตัวครูควรมิลืมหรือถึงฐานะที่จะพยายามให้เด็กเข้าใจเนื้อความและสิ่งเกิดขอจรรยาใดเองจากเรื่องนั้น ๆ เสีย หากเด็กไม่เข้าใจหรือแล

⁶¹ พระยาเมธาธิบดี, นิทานอีสป, พิมพ์ครั้งที่ 19 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514), หน้า ก.

⁶² กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, นิทานสุภาษิต, พิมพ์ครั้งที่ 15 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2499), หน้า ก.

ไม่เห็นข้ามไปเสีย ก็เป็นหน้าที่ของครูที่จะไขอุปเฐ์อย่างใด
 อย่างหนึ่งนำความคิดเชิงใ้ตรงไปสู่ของที่จะแลเห็นควย
 อุบายของครูนั้นีโงงใด...

นอกจากนิทานสุภามิตรวม 53 เรื่องแล้ว ตอนท้ายเล่มได้รวบรวมรายชื่อ หัวข้อ
 จรรยาสอนตามข้างฝ่ายซ้าย และหัวข้อจรรยาสอนแนะนำข้างฝ่ายดี รวม 47 ข้อ คุณคาของ
 หนังสือเล่มนี้เช่นเดียวกับนิทานอีสป จึงยังถูกใช้อยู่จนถึงบัดนี้

แบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบตั้งแต่พุทธศักราช 2475 ถึงปัจจุบัน

นับแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อพุทธศักราช
 2475 เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและลักษณะของสังคมไทย โดยเฉพาะ
 ในด้านการปกครองประเทศ ทำให้ต้องประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ ฉบับใหม่ ๆ ขึ้นอีก
 หลายฉบับ เพื่อกำหนดแนวนโยบายการจัดการศึกษาของชาติ เพื่อสร้างคุณสมบัติของพลเมือง
 ให้เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะและธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป หลักสูตรหมวดวิชา
 ต่าง ๆ ในระดับการศึกษาทุกระดับก็ต้องเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านความมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา
 ที่จะจัดให้แก่เด็ก ด้วยเหตุนี้ แบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบโดยเฉพาะหมวดวิชาสังคม
 ศึกษาจึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้งความมุ่งหมายและประสิทธิภาพ เพื่อการสร้างบุคคลให้
 เป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย นั่นคือในด้านความรู้ความเข้าใจในระบอบประชา-
 ธิปไตย ทั้งในรูปของการปกครองประเทศและวิถีทางแห่งการดำรงชีวิต สิทธิเสรีภาพ
 และหน้าที่รวมทั้งความรับผิดชอบในหน้าที่ของพลเมือง กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ
 กระบวนการของการปกครองประเทศ ส่วนคำสอนในศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี
 วัฒนธรรม และค่านิยม คุณธรรมต่าง ๆ มีเปลี่ยนแปลงบ้างก็เป็นส่วนน้อย ดังนั้นแบบ-
 เรียนสังคมศึกษาในด้านหน้าที่พลเมืองจึงต้องเรียบเรียงขึ้นใหม่ แม้กระนั้นก็ยังมืแบบ-
 เรียนสมัยก่อนบางเล่มที่ยังได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้เพียงแต่ได้ปรับปรุงเนื้อหา
 บางตอนให้ถูกต้องเหมาะสมกับสังคมประชาธิปไตย เช่น หนังสือพลเมืองดีตอนตน โดย
 เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช 2471 นั้นหม่อมหลวง
 ปิ่น มาลากุล ได้แก้ไขเพิ่มเติมจัดพิมพ์ครั้งที่ 13 เมื่อพุทธศักราช 2479 ก็ได้รับ

อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ ส่วนแบบเรียนที่จัดเรียบเรียงขึ้นใหม่ในระยะแรก ๆ ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่มีเนื้อหาในการสร้างความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองที่สำคัญ ได้แก่

1. แบบสอนอ่านหน้าที่ราษฎร เล่ม 1 สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-3 เรียบเรียงโดย นายโสภณ ปาลบุตร พิมพ์โดยกองวิชาการ กระทรวงธรรมการ เมื่อพุทธศักราช 2476 ความมุ่งหมายของการจัดพิมพ์แบบเรียนเล่มนี้ขึ้น มีกล่าวไว้ในคำนำพอสรุปได้ว่า เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นแบบรัฐธรรมนูญ จะคอยให้เรียนรู้เรื่องการปกครองใหม่นี้เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ย่อมไม่ทันการ จึงจัดให้ได้ศึกษาเรื่องราวของหน้าที่พลเมืองในระบอบรัฐธรรมนูญนี้เป็นทุนไปตั้งแต่ยังเป็นเด็กบ้างก่อน จะได้เป็นพื้นฐานที่จะศึกษาให้ละเอียดต่อไปในภายหลัง⁶³ เนื้อหาของแบบเรียนนี้บทตอน ๆ กล่าวถึงความเป็นอยู่ของมนุษย์ การศึกษา แล้วกล่าวถึงการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ โดยกล่าวตั้งแต่การปกครองของไทยในสมัยโบราณ เปรียบเทียบกับการปกครองสมัยปัจจุบัน เนื้อหาแม้จะดูยากเกินสติปัญญาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-3 จะสามารถเข้าใจได้ แต่ผู้เรียบเรียงได้ใช้สำนวนภาษาอย่างง่าย ๆ เหมาะกับเด็กในวัยนี้เป็นอย่างดี

2. หนังสืออ่านปลูกใจนักเรียน เรียบเรียงโดยนายไช้ เรื่องศิลป์ พิมพ์ครั้งที่ 1 ที่โรงพิมพ์เกลิเมด พุทธศักราช 2480 ความมุ่งหมายในการแต่งหนังสือนี้ ซึ่งกล่าวไว้ในคำนำสรุปได้ว่า ปัจจุบันนานาประเทศกำลังพยายามให้การศึกษาอบรมพลเมืองของตน ตั้งแต่ยังเด็กให้มีใจรักชาติบ้านเมือง ดังตัวอย่างประเทศจีนและญี่ปุ่น เป็นต้น ได้พยายามปลูกฝังความจงรักภักดีให้แก่เด็กมาเป็นเวลาช้านานแล้ว และก็ยังดำเนินการต่อไปโดยไม่ลดละ นักเรียนทุกคนต้องอ่านหนังสือปลูกใจให้รักชาติหลายเล่มกว่าจะเรียนจบหลักสูตร

⁶³ โสภณ ปาลบุตร, แบบสอนอ่านหน้าที่ราษฎร เล่ม 1 (กองวิชาการ กระทรวงธรรมการ, 2476), หน้า ก.

ด้วยเหตุนี้ชาวจีนและญี่ปุ่นจึงมีใจรักชาติอย่างน่าสรรเสริญ สำหรับประเทศไทยเพิ่งเริ่มต้นตัวในเรื่องนี้มาเมื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองนี้เอง แม้รัฐบาลจะได้พยายามทุกวิถีทางที่จะดำเนินการปลูกฝังความรักชาติให้แก่พลเมือง แต่ยังคงขาดแบบเรียนที่จะใช้สอนเด็ก จึงได้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้น⁶⁴ เนื้อหาและการเรียบเรียงช่วยให้เกิดความคิดรวบยอดในเรื่องความดีงามของชาติไทย ประเทศมีคุณแก่เรา การแสดงความรักชาติเมื่อเด็กและเมื่อเป็นผู้ใหญ่ คุณลักษณะของหนังสือนี้เหมาะแก่เด็กในระดับประถมศึกษาตอนต้น เพราะแต่ละบทมีความยาวไม่เกิน 10 หน้า ตัวพิมพ์มีขนาดใหญ่กว่าปกติ

ต่อมาได้มีผู้เรียบเรียงแบบเรียนหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ความรู้เรื่องเมืองไทย กับแบบเรียนชั้นอีกหลายเล่ม บางเล่มเป็นชุดคือตั้งแต่นั้นปีที่ 1 - 4 โดยที่หลักสูตรประโยคประถมศึกษา พุทธศักราช 2476 พุทธศักราช 2480 และพุทธศักราช 2491 ยังแยกวิชาหน้าที่พลเมือง วิชาศีลธรรม และวิชาความรู้เรื่องเมืองไทย (ภูมิศาสตร์) แยกออกจากกัน และเพิ่งให้นำมารวมกันเป็นวิชาสังคมศึกษา ตั้งแต่หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2494 เป็นต้นมา แม้กระนั้นก่อนพุทธศักราช 2489 จำนวนแบบเรียนในหมวดวิชาสังคมศึกษานี้ก็มิได้มีผู้เรียบเรียงไว้ให้เด็กใช้โรงเรียนได้มากนัก เช่นปัจจุบันนี้ นับแต่พุทธศักราช 2489 เป็นต้นมา นักการศึกษาของไทยได้ไปรับการศึกษอบรมมาจากสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมาก และได้กลับมาเรียบเรียงแบบเรียนสังคมศึกษาตามแนวการศึกษาแผนใหม่ที่ได้รับการศึกษามา ประกอบกับมีหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนสนใจดำเนินการจัดพิมพ์แบบเรียนออกจำหน่ายมากขึ้น ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

ในค่านหนังสืออ่านประกอบสังคมศึกษาก็เช่นเดียวกัน ในระยะเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ นั้น ก็ยังคงใช้หนังสืออ่านประกอบของเดิมเป็นส่วนใหญ่ เช่นหนังสือนิทานอีสป หนังสือนิทานสุภาษิต เป็นต้น เพราะหนังสือที่กล่าวนี้มีคุณค่าต่อการปลูกฝังคุณธรรม

⁶⁴ ไซ้ เรื่องศีลย์, หนังสืออ่านปลูกใจนักเรียน (พระนคร: โรงพิมพ์เคลิแมล, 2480), หน้า ก - ข.

และค่านิยมอันพึงประสงค์ของสังคมไทย ซึ่งมีได้เปลี่ยนแปลงไปเลย และเมว้าจะมีสถาบันการศึกษาหลายแห่งเห็นคุณค่าของหนังสือประเภทนี้ที่มีบทบาทต่อการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี จึงได้จัดทำขึ้นเป็นตำราหนังสือประจำโรงเรียน นิตยสารที่ออกเป็นรายเดือนหรือรายภาค หรือรายปี เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ จัดทำหนังสือครูศึกษามาจนถึงปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ก็มีโรงเรียนสวนกุหลาบ และโรงเรียนเทพศิรินทร์ เป็นต้น หนังสือเหล่านี้มักไม่แพร่หลายทั่วไป เว้นแต่ครูศึกษาเท่านั้นที่มีสำนักพิมพ์ จัดพิมพ์จำหน่ายอย่างแพร่หลาย นับแต่ปีพุทธศักราช 2491 เป็นต้นมา กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งสำนักวรรณกรรมการศึกษาขึ้น มีหน้าที่จัดทำและผลิตหนังสืออ่านสำหรับเด็กในวัยต่าง ๆ ขึ้นโดยเฉพาะ หนังสือชุดแรกได้แก่ถิ่นประทีปทอง ชุดคลังนิทาน และเรื่องแปลต่าง ๆ จนถึงบัดนี้ได้ผลิตหนังสืออ่านสำหรับเด็กออกมาเป็นจำนวนมากในราคาพอสมควร และมีคุณภาพเหมาะสมกับเด็กในระดับเริ่มเรียนจนถึงประโยคประถมศึกษาตอนต้น เช่น หนังสือชุดภาพสำหรับเด็ก หนังสือชุดภาพและการดู และหนังสือชุดภาพสัตว์สำหรับเด็ก เป็นต้น นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้มอบให้กรมวิชาการจัดทำหนังสืออ่านประกอบสำหรับหมวดวิชาต่าง ๆ ในระดับชั้นต่าง ๆ ขึ้น ทั้งแจกจ่ายและจำหน่ายโดยเสนอแนะให้โรงเรียนจัดหาหนังสือเหล่านี้ไว้ให้นักเรียนได้อ่านและคนควา พุทธศักราช 2490 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์หนังสือสำหรับเด็กขึ้น 2 เล่ม คือ "ณ ชายหาดสอาดทราย" กับ "ศรีธนญชัยเชียงใหม่" โดยมีพระประสงค์จะฟื้นฟูให้เด็กไทยได้สนใจในเรื่องราวแบบไทย ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกนิตยสาร "พุทธรักษา" ขึ้นจำหน่ายในราคาฉบับละ 1 บาท เพื่อให้เด็กทั่วไปมีโอกาสหาอ่านได้ทั่วถึงกัน ในระยะเดียวกันนี้สำนักพิมพ์เอกชนต่าง ๆ เริ่มมีความสนใจจัดพิมพ์หนังสือสำหรับเด็กจำหน่ายอย่างมากมาย ทั้งที่มีคุณภาพดีและไม่ดี นิตยสารที่ช่วยสร้างความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดีแก่เด็กในระดับประถมศึกษาตอนต้น ได้แก่ ชัยพฤกษ์ของสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, วีรกรรม ของฝ่ายโรงเรียนแห่งศาสนาโรมัน-

คาชอลิก และเด็กกาวหน้าของสำนักพิมพ์กาวหน้า เป็นต้น⁶⁵ ในพุทธศักราช 2509 คณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรมของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ โดยความร่วมมือขององค์การศึกษา สหประชาชาติ (UNESCO) ได้จัดประชุมสัมมนาเรื่องหนังสืออ่านสำหรับเด็กกลุ่มอายุ 11-16 ปีขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความต้องการเกี่ยวกับหนังสืออ่านทั่วไปของเด็กกลุ่มอายุ 11-16 ปี หาทางส่งเสริมให้เด็กสนใจใช้เวลาว่างในการอ่านหนังสือและจัดทำโครงการส่งเสริมการจัดพิมพ์และเผยแพร่หนังสือเด็กทั่วประเทศ⁶⁶ นับได้ว่าในปัจจุบันนี้มีหนังสืออ่านประกอบอยู่มากที่สอดคล้องแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ปัญหาที่สำคัญเวลานี้คือ หนังสือที่มีคุณค่าเหล่านี้ไม่อาจจะไปถึงมือนักเรียนได้ทั่วถึง เพราะปัญหาเนื่องจากตลาดหนังสือยังจำกัดอยู่เฉพาะบางแห่งในนครหลวงเท่านั้น ร้านขายหนังสือเฉพาะสำหรับเด็กยังไม่มี พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กไม่เห็นคุณค่าของหนังสือประเภทนี้ โรงเรียนทั่วไปไม่เห็นความสำคัญของการจัดหาหนังสือประเภทนี้ไว้ให้นักเรียนอ่านเพิ่มเติมอย่างเพียงพอ ทั้ง ๆ ที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดรายชื่อหนังสืออ่านประกอบที่โรงเรียน

⁶⁵ เป็ลียง ณ นคร, "การทำหนังสืออ่านสำหรับเด็ก," รายงานการสัมมนาเรื่องหนังสืออ่านสำหรับเด็ก กลุ่มอายุ 11-16 ปี ณ ศูนย์วัสดุการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 28 พฤศจิกายน - 13 ธันวาคม 2509, (2510), หน้า 51-58.

⁶⁶ คณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรม คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ, รายงานการสัมมนาเรื่องหนังสืออ่านสำหรับเด็กกลุ่มอายุ 11-16 ปี, 28 พฤศจิกายน - 13 ธันวาคม 2509, (2510), หน้า ก-ค.

จะต้องจัดหาไว้ให้นักเรียนได้อ่านเพิ่มเติม อาจเป็นเพราะขาดเงินใช้จ่ายเพื่อการนี้ (โรงเรียนประชาบาลประถมศึกษาคอนตันทั่วไป) หรือนำเงินค่าบำรุงห้องสมุดที่เก็บจากนักเรียนไปใช้จ่ายเป็นค่าครุภัณฑ์สำหรับห้องสมุดเป็นส่วนใหญ่⁶⁷ ในปี พุทธศักราช 2510 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดสัมมนาศึกษานิเทศก์และครูสังคมนตรีระดับประถมศึกษาชั้นระหว่างวันที่ 27 มีนาคม - 4 เมษายน 2510 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาการใช้หลักสูตรสังคมนตรีในระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 ว่ามีปัญหาในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการสอน เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรและตัวอย่างวัสดุอุปกรณ์การศึกษา⁶⁸ โดยเฉพาะในด้านการพิจารณาแบบเรียนสังคมนตรีศึกษาของกรมวิชาการ ที่ประชุมมีข้อคิดเห็นควรปรับปรุงแบบเรียนทุกปี เพื่อให้ข้อความและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ทันสมัยอยู่เสมอ ควรเพิ่มภาพประกอบให้มากขึ้นโดยเป็นภาพถ่ายจากของจริง หากไม่อาจทำภาพให้ดีได้ก็ไม่ควรมี ควรมีแบบสอบถามอยู่ท้ายเล่มเพื่อครูได้แสดงความคิดเห็นส่งมายังผู้เรียบเรียง คำถามท้ายบทควรมีคำตอบอยู่ในเนื้อหาของหนังสือ ควรมีหนังสืออ่านประกอบวิชาหน้าที่พลเมืองให้มากขึ้น และควรมีหนังสือคู่มือครูสำหรับแบบเรียนแต่ละเล่มด้วย⁶⁹ ส่วนกลุ่มที่พิจารณาแบบเรียนสังคมนตรีชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ของนายสมาน แสงมลิ และนางเบญจมา แสงมลิ ซึ่งจัดพิมพ์จำหน่ายโดยสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช เสนอข้อคิดเห็นว่าแบบเรียนชุดนี้มีความเหมาะสมในด้านความยากง่ายของเนื้อหา ความถูกต้องของเนื้อหา ความสอดคล้องกับหลักสูตร ในด้านการสร้างความกตัญญูในแนวคิด แต่คำศัพท์ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีคำยากเกินความสามารถของเด็กหลายคำ ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-4

⁶⁷ กำนัน สติรกุล, "ปัญหาทางการพิมพ์หนังสืออ่านสำหรับเด็กและวัยรุ่น," รายงานการสัมมนาเรื่องหนังสืออ่านสำหรับเด็กกลุ่มอายุ 11-16 ปี ณ ศูนย์วัสดุการศึกษา, 28 พฤศจิกายน - 13 ธันวาคม 2509, (2510), หน้า 59-77.

⁶⁸ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการสัมมนาศึกษานิเทศก์และครูสังคมนตรีระดับประถมศึกษา, วันที่ 27 มีนาคม - 4 เมษายน 2510, (2510), หน้า 1.

⁶⁹ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 39

คำศัพท์เหมาะสมที่เด็กจะอ่านและจำมาเขียนได้ถูกต้อง⁷⁰ ส่วนสมาชิกกลุ่มที่ 4 เสนอแนะให้มีการจัดทำหนังสืออ่านประกอบที่มีคุณภาพให้มากขึ้นด้วย⁷¹ ปัญหาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบที่ไ้รวบรวมไว้ดังกล่าวนี้ เป็นหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันแก้ไขปรับปรุงต่อไป

รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้ยกมาอ้างไว้ในบทนำเพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับการสร้างคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ดีเป็นอยู่ในปัจจุบันของสังคมไทย ซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยทำการวิจัยเรื่อง "การสร้างแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของหนังสือสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น" นี้ แล้วนั้น ยังมีผู้อื่นได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีนี้อีกหลายท่านทั้งของไทยและต่างประเทศ มีผลการวิจัยที่น่าสนใจ ดังเช่น

ปีคริสต์ศักราช 1958 (พุทธศักราช 2501) ลิเลียน เอ็ม. เคมิตรอฟฟ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์ปริมาณและคุณภาพของแบบเรียนวิชามนุษย์สัมพันธ์ในวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นกลาง ๆ" เพื่อรับปริญญาคุณวุฒิปดพิช ๗ มหาวิทยาลัยนอร์ทเวสเทินสหรัฐอเมริกา โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและประเมินคุณภาพรวมทั้งปริมาณของแบบเรียนสังคมศึกษาที่นิยมใช้กันมากในโรงเรียนที่เลือก 10 แห่ง โดยใช้แบบเรียนที่โรงเรียนนั้นใช้มาวิเคราะห์ พบว่า

⁷⁰ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า 139.

⁷¹ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 142-43.

1. มนุษย์ได้นำเอาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน ฟ้า อากาศ โดยอาศัยหลักการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์

2. ธรรมชาติและวัฒนธรรมต่าง ๆ มีส่วนสำคัญทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของโลกปัจจุบัน

3. ปริมาณและคุณภาพของแบบเรียนสังคมศึกษามีแนวโน้มไปในทางที่มาก และดีกว่า ไม่เลวและเลวกว่า⁷²

พุทธศักราช 2507 สายสุณี มานะกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความเข้าใจและความซาบซึ้งในวัฒนธรรมไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2507" โดยใช้แบบสอบถาม 55 ข้อ ส่งไปยังประชากรในกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2507 จำนวน 360 คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดพระนคร จำนวน 9 โรงเรียน ๆ ละ 40 ชุด รวม 360 ชุด ได้รับแบบสอบถามคืนคิดเป็นร้อยละ 93.83 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีความสนใจในศิลปการฟ้อนรำของไทยพอสมควร คำนวพุทธศาสนานักเรียนเห็นว่าการไปวัดเพื่อปฏิบัติศาสนกิจและประเพณีวชิระเป็นประเพณีที่ควรปฏิบัติต่อไป คำนวการแต่งกายนักเรียนเห็นว่าทั้งชายและหญิงควรแต่งกายแบบไทยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ควรปรับปรุงส่งเสริมค่านวการช่างอันเป็นงานประณีตศิลป์ ควรรู้จักทำเครื่องใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่เอง นักเรียนส่วนใหญ่ซาบซึ้งในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุอยู่ในเกณฑ์ ส่นอแนะให้มีการป้องกันซ่อมแซมและรักษาให้คงไว้ ควรฟื้นฟูการละเล่นพื้นเมืองให้แพร่หลาย

72

Lillian M. Demitroff, "A Quantitative-Qualitative Analysis of Selected Social Science Generalizations in Social Studies Textbooks in intermediate Grades," Dissertation Abstracts, Volume XX, Number 6 (December 1958), p. 2518.

ในด้านลวดลายไทยนั้นนักเรียนเห็นคุณค่าในด้านความงาม และเสนอแนะให้แทรกศิลป
ไทยในการก่อสร้างอาคารสถานที่สำคัญ ๆ ด้านวรรณกรรมนักเรียนเสนอแนะให้
เผยแพร่วรรณคดีทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อให้คนรู้จักยิ่งขึ้น นอกจากนี้นักเรียนยัง
ให้ความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับจรรยาบรรณและประเพณีต่าง ๆ ได้เสนอแนะให้จัด
ตั้งศูนย์ฝึกหัดอบรมจรรยาบรรณขึ้นเพื่อสอนหรือแนะนำให้คนรู้จักจรรยาบรรณต่าง ๆ ตลอดจนเสนอ
แนะให้มีการฟื้นฟูประเพณีเก่า ๆ ของไทย เช่น พิธีโกนจุก เป็นต้น⁷³

ต่อมาในปีคริสต์ศักราช 1965 (พุทธศักราช 2508) อาร์เธอร์ ซี. เบนนิง และ
เดวิด เอช. เบนนิง ได้เขียนเรื่อง "วิธีสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยม" มีความตอน
หนึ่งกล่าวถึงเนื้อหาของหลักสูตรและความสำคัญของแบบเรียนสังคมศึกษา ตอนหนึ่งพอสรุป
ได้ว่า การฝึกความเป็นประชาธิปไตยนั้นจะต้องปลูกฝังลักษณะของผู้นำและผู้ตามที่ดี ให้
ความร่วมมือและมีความเข้าใจต่อกัน จะต้องไม่แสวงหาวิธีการที่จะปรับปรุงความเป็น
ประชาธิปไตยของผู้อื่น แต่ควรปรับปรุงตนเองแล้วเผยแพร่ให้ผู้อื่นทราบว่าการดำรงชีวิต
ที่ดีกว่าและให้ความผาสุกกว่าเดิมได้ โดยอาศัยแนวทางแห่งประชาธิปไตยอันเป็นจุดหมาย
สูงสุดของมนุษย์ และการศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยขจัดความสงสัยและสร้างความเข้าใจอันดี
ต่อกันเพื่อให้เกิดสันติภาพในโลกนี้

เนื้อหาวิชาสังคมศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรน่าสนใจมาก เพราะกำหนดให้
นักเรียนได้รู้จักหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี ในฐานะที่เป็นพลเมืองดีของชาติ ให้มีความรู้
ความเข้าใจ เด็กในวันนี้อยู่ในระยะอยากรู้อยากเห็น สิ่งต่าง ๆ ในหลักสูตรจะทำให้
เด็กมีความเข้าใจว่าในฐานะสมาชิกของสังคม ตนมีหน้าที่ ๆ จะก่อประโยชน์ให้แก่สังคม

⁷³ สายสุนี มานะกุล, "ความเข้าใจและความซาบซึ้งในวัฒนธรรมไทยของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2507," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต, คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2507), (อัครสำเนา)

โดยส่วนรวม ให้เด็กรู้จักสิทธิ เสรีภาพ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การสอน
หน้าที่พลเมืองจึงจำเป็นต่องเนนเรื่องการฝึกอบรมให้เด็กเกิดความคิดริเริ่มและปฏิบัติ
ตามกรอบชายอันพึงประสงค์ของสังคม ทั้งในขณะที่เป็นนักเรียนและเติบโตเป็นพลเมืองดี
ของชาติต่อไป สิ่งที่จะเป็นเครื่องมือของนักเรียนและครูต่อการปลูกฝังลักษณะของความ
เป็นพลเมืองที่ดีดังกล่าวแล้วคือแบบเรียน ซึ่งในวงการศึกษาดูเป็นคัมภีร์ในการเรียน
การสอน และการปฏิบัติงาน แบบเรียนสังคมศึกษาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง แบบ-
เรียนทุกเล่มต้องสอดคล้องกับหลักสูตร⁷⁴

พุทธศักราช 2509 สุธรรมมา สุจริตตานนท์ ได้วิจัยเรื่อง "ศึกษาการสอนวิชา
หน้าที่พลเมืองในชั้นประถมปีที่ 7 ในโรงเรียนสาธิต 4 แห่งในจังหวัดพระนคร" โดย
ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองส่งไปยังกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมปีที่ 7 ของ
โรงเรียนสาธิต 4 แห่งในจังหวัดพระนคร รวม 320 ชุด ได้รับคืนคิดเป็นร้อยละ 93.5
และส่งให้ครูสอนวิชาสังคมศึกษาทั้งหมดในชั้นประถมปีที่ 7 ของโรงเรียนเดียวกับนักเรียน
จำนวน 8 ชุด ได้รับคืน 7 ชุด โดยที่แบบสอบถามของครูกับนักเรียนไม่เหมือนกัน ผล
การวิจัยพบว่านักเรียนจำนวนมากมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาหน้าที่พลเมือง เนื่องจากเนื้อหา
วิชาและภาพประกอบในบทเรียนไม่น่าสนใจ ต้องใช้การท่องจำจึงจะสอบได้คะแนนดี
อุปกรณ์การสอนมีน้อยและนักเรียนไม่ชอบทำกิจกรรมร่วมกัน การสอนของครูยังไม่อาจ
จูงใจให้นักเรียนตั้งใจเรียนได้คือพอ⁷⁵

74

Arther C. Bening and David H. Bening, Teaching the
Social Studies in Secondary School (New York: McGraw-Hill Book
Co., Inc., 1965), p. 316.

75

สุธรรมมา สุจริตตานนท์, "การศึกษาการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นประถมปีที่ 7
ในโรงเรียนสาธิต 4 แห่งในจังหวัดพระนคร," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต, คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509), (อัครสำเนา)

ในปีเดียวกันนี้ ไฉยาร์ตัน เปี่ยมเพิ่มพูน โภการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเกี่ยวกับการสอนหน้าที่พลเมืองในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดพระนคร" เพื่อให้ทราบถึงวิธีการสอน การเรียน ทักษะ ทักษะ ทั้งของครูและนักเรียนเกี่ยวกับวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบในโรงเรียนเทศบาล 16 แห่งในจังหวัดพระนคร โดยวิธีส่งแบบสอบถามครูในเรื่องวิธีสอน ทักษะ ทักษะ ปัญหา และการแก้ปัญหา ส่งแบบสอบถามนักเรียนในเรื่องวิธีสอนของครู ทักษะ ทักษะ ที่มีต่อวิชาหน้าที่พลเมืองของครู และต่อปัญหาที่ประสบ โดยแบบสอบถามครูและนักเรียนไม่เหมือนกัน รวมทั้งการศึกษาค้นคว้าจากหลักสูตรและแบบเรียน ผลการวิจัยพบว่าครูใช้วิธีสอนหลายวิธีสลับเปลี่ยนกัน ที่นิยมมากคือวิธีบรรยาย ครูไม่เตรียมอุปกรณ์การสอน แต่มักอาจเอาประสบการณ์มาช่วยให้นักเรียนเข้าใจ การสอนการเรียนรู้ยึดหลักสูตรเป็นหลัก ในค่านแบบเรียนนั้น ครูส่วนใหญ่เห็นว่าควรเรียบเรียงเนื้อหาวิชาโดยใช้คำอธิบายง่าย ๆ ครูควรสอนให้นักเรียนมีโอกาสใช้ความคิด ซักถาม เพื่อความมั่นใจในการตัดสินใจในการครองตนให้เป็นพลเมืองดี ในค่านนักเรียนส่วนใหญ่ไม่ชอบวิชานี้ ทั้งที่เห็นว่าสำคัญต่อตัวเอง เห็นว่าการสอบต้องอาศัยการท่องจำ เนื้อหาไม่ค่อยเข้าใจ เป็นวิชาที่น่าเบื่อ⁷⁶

โรเบอร์ท คี.ไพรัช โภการถึงความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนและแบบเรียนสังคมศึกษาว่า สิ่งที่จะต้องพิจารณามากกว่าสิ่งอื่นคือ บทบาทของครูในการใช้แบบเรียน ซึ่งมีความสำคัญมากกว่าตัวแบบเรียนเอง ครูเป็นผู้รับผิดชอบในการตัดสินใจเลือกแบบเรียนซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบและหลักเกณฑ์หลายอย่าง นอกจากนี้ครูยังต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวนักเรียน ในค่านความสามารถเฉพาะบุคคล และความสนใจของนักเรียน อีกประการหนึ่งครูจะต้องรู้สภาพแท้จริงทางเศรษฐกิจของนักเรียนและระลึกอยู่เสมอว่า ลำพัง

⁷⁶ ไฉยาร์ตัน เปี่ยมเพิ่มพูน, "การศึกษาเกี่ยวกับการสอนหน้าที่พลเมืองในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดพระนคร," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์บัณฑิต, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509), (อัครสำเนา)

แบบเรียนเพียงอย่างเดียวเท่านั้นไม่สามารถจะนำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนได้ ดังนั้นเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากแบบเรียนให้มากที่สุด ครูจะต้องเป็นผู้นำที่ดี มีวิธีการสอนที่ดี มีความสนใจต่อเนื้อหาของแบบเรียน มีวิธีการที่จะกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น มีอุปกรณ์การสอนที่ดี ครูที่ดีเท่านั้นจึงจะทำให้แบบเรียนมีคุณค่าและประสบผลสำเร็จในการสอน⁷⁷

พุทธศักราช 2514 คุณหญิง ยันต์เจริญ ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาลักษณะและคุณภาพของแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาลักษณะและคุณภาพของแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองที่ใช้ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้านเนื้อหา การจัดรูปเล่ม และความนิยมของผู้ใช้แบบเรียน ใช้วิธีส่งแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองไปยังกลุ่มตัวอย่างครู จำนวน 50 คน นักเรียน 450 คน จากโรงเรียนมัธยมทั้งประเภทโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ ประเภทละ 10 โรงเรียน โดยวิธีสุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่าลักษณะของแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองที่นิยมกันมากคือ มีภาพประกอบช่วยการเรียนรู้ มีเนื้อหาอธิบายได้ชัดเจนเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน มีกิจกรรมเสนอแนะแบบฝึกหัดท้ายบท และบรรณานุกรมเพื่อการค้นคว้า รวมทั้งต้องใช้กระดาษที่มีคุณภาพดี ส่วนคุณภาพของแบบเรียนปัจจุบันโดยทั่วไปดีในด้านรูปเล่ม เนื้อหา และการเรียงลำดับเรื่องควรปรับปรุงในด้านคุณภาพของกระดาษ เพิ่มภาพประกอบ แกะไขคำผิดและเขียนเล่มให้รัดกุม⁷⁸

77

Robert D. Price, "Textbook Dilemma in the Social Studies, The Social Studies, Volume LXII, No. 1, (January 1966), 27.

78

คุณหญิง ยันต์เจริญ, "การศึกษาลักษณะและคุณภาพของแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514), (อัครสำเนา)

ในปีเดียวกันนี้ วัลลภ พุ่มพวง ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในจังหวัดมหาสารคามที่บรรดุนิติภาวะแล้ว อายุ 20-21 ปี และจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยมีได้ศึกษาต่อในชั้นที่สูงขึ้นไป และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของคนไทยที่เป็นชายกับหญิง ใช้วิธีสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเอง สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาย 50 คน หญิง 50 คน รวม 100 คน ผลการวิจัยพบว่าคนไทยในกลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีความคิดเห็นไม่ถูกต้องในเรื่องค่านิยมและคำสอนในศาสนา เรื่องความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดี และเรื่องความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ส่วนเรื่องการอยู่ร่วมกันในชุมชน ชนบทธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมไทยนั้น มีความเห็นถูกต้องเป็นส่วนมาก กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นถูกต้องในเรื่องการปกครองประเทศเพียง 50% ส่วนความคิดเห็นของคนไทยชายกับหญิง โดยคะแนนเฉลี่ยแล้วไม่แตกต่างกัน⁷⁹

ส่วนการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างแนวคิดของความเป็นพลเมืองดีของหนังสือตั้งคมศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยไว้ และเพื่อให้เป็นการวิจัยต่อเนื่องกับการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" ของวัลลภ พุ่มพวง ที่พบว่าคุณภาพในด้านการสร้างบุคคลให้เป็นพลเมืองดีของผู้ที่จบชั้นประโยคประถมศึกษาตอนต้นไปแล้ว ยังไม่เป็นที่น่าพอใจหรือยังไม่บรรลุตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เพราะแม้แต่ในค่านความคิดเห็น ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม คนไทยในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ก็ยังมีความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องในหลายด้านของคุณสมบัติที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้สร้างแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีขึ้นจากเกณฑ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของคนไทยที่ วัลลภ พุ่มพวง ได้สร้างขึ้น

แนวคิดของความเป็นพลเมืองดีที่ใช้ในการวิจัย

⁷⁹ วัลลภ พุ่มพวง, "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514), (อัครสำเนา)

ความคิดรวบยอด (Concept) ของความเป็นพลเมืองดี
ระดับประถมศึกษาตอนต้น

<p>ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี จากการวิจัยของนายวัลลภ พุ่มพวง</p>	<p>ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี</p>
<p>ก. <u>ค่านิยมและคำสอนในศาสนา</u></p> <p>1.1 การทำตนให้มีความสุขมากที่สุดคือได้ทำงานและพักผ่อนตามสมควร</p> <p>1.2 คนเราจะอยู่ในครอบครัวอย่างมีความสุข ควรเป็นคนที่มีความจริงใจต่อกันและกัน</p> <p>2. ถ้าเดินไปกับเพื่อนพบเงินตกอยู่ 1 พันบาท ควรนำไปมอบให้ตำรวจ หรือผู้ใหญ่บ้านประกาศหาเจ้าของ</p> <p>3. ถ้าพบเศษแก้วแหลมตกอยู่กลางทาง ควรจะเก็บเศษแก้วทิ้งไว้ในที่ที่เหมาะสม ซึ่งคนไม่เดินไปเหยียบ</p> <p>4. การใช้จ่ายเงินที่หามาได้ ต้องเก็บไว้บ้าง ใช้จ่ายตามความจำเป็น</p> <p>5. บุคคลที่เหมาะสมกับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านควรเป็นคนสูงอายุ และมีความชำนาญ</p>	<p>1. ความมีความสุขของคนเราและครอบครัวขึ้นอยู่กับการทำงานที่แต่ละคนมีงานทำตามความสามารถ มีโอกาสได้พักผ่อนหย่อนใจตามสมควร และมีความจริงใจต่อกัน</p> <p>2. คนซื่อสัตย์ยอมไม่ถือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นแม้ของที่เก็บตกได้มาเป็นของตน</p> <p>3. การอยู่ร่วมกับคนอื่นนั้น ทุกคนควรรู้จักการเสียสละและช่วยเหลือผู้อื่น</p> <p>4. การรู้จักแบ่งใช้ทรัพย์สินเท่าที่จำเป็น ไม่สุรุ่ยสุร่ายและแบ่งเก็บไว้บ้างนั้น เป็นวิธีใช้ทรัพย์สินที่ถูกต้อง</p> <p>5. เราควรให้ความเคารพนับถือผู้ที่อาวุโสและมีความสามารถ</p>

<p>ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี จากการวิจัยของนายวัลลภ พุ่มพวง</p>	<p>ความคิดรอบยอดของความเป็นพลเมืองดี</p>
<p>6. นับถือศาสนาเพราะคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือสอนให้ เป็นคนดี</p>	<p>6. ศาสนาทุกศาสนายอมสอนให้ทุกคนเป็นคนดี</p>
<p>7. หลักคำสอนที่สำคัญที่สุดของศาสนาพุทธ คือ ละเว้นความ ชั่ว ทำแต่ความดี ทำใจให้บริสุทธิ์</p>	<p>7. ศาสนาพุทธสอนให้คนละเว้นความชั่ว ให้ประพฤติแต่ความดี และทำใจให้บริสุทธิ์</p>
<p>8. การทำบุญมีประโยชน์ คือ ช่วยฝึกจิตใจผู้ทำบุญให้สูงขึ้น</p>	<p>8. การทำบุญนั้นมีคุณประโยชน์ในการช่วยฝึกจิตใจของผู้ทำบุญ มิใช่เพื่อผลตอบแทนใด ๆ</p>
<p>9.1 ปกติไปวัดทุกวันพระ 9.2 ที่ไปวัดนั้น ส่วนมากไปเพื่อทำบุญตักบาตร ถวายอาหาร พระ หรือฟังเทศน์</p>	<p>9. การไปทำบุญตักบาตรหรือฟังพระเทศน์วัดในวันสำคัญทาง ศาสนาถือว่าเป็นพิธีการทำบุญอย่างสำคัญของพุทธศาสนิกชน</p>
<p>10. เบญจศีลคือการละเว้นความชั่วห้าประการ เบญจธรรม คือการประพฤติความดีห้าประการ</p>	<p>10. การปฏิบัติตามเบญจศีลและเบญจธรรมเป็นนิจ ผลคือการเป็น คนดีตามหลักการของพุทธศาสนา</p>
<p>11. การบวชพระ บวชเพื่ออบรมจิตใจและสืบศาสนา</p>	<p>11. พุทธศาสนาดูว่า การอุปสมบทนั้นเป็นทั้งการศึกษาอบรมทั้ง คานร่างกาย จิตใจ และเป็นการสืบพระศาสนา</p>
<p>12. ผู้ดีคือคนที่มีความประพฤติดีและจิตใจดี</p>	<p>12. ผู้ที่ใคร่ชื่อว่า "ผู้ดี" หมายถึงคนที่ประพฤติดีและมีคุณธรรม ประจำใจ โดยไม่คำนึงว่าผู้นั้นจะมีฐานะศักดิ์ศรีตระกูลอย่างไร</p>

<p>ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี จากการวิจัยของนายวัลลภ พุ่มพวง</p>	<p>ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี</p>
<p>13.1 ผู้ที่ซื่อสัตย์สุจริตย่อมมีคนเคารพนับถือ 13.2 ความซื่อสัตย์มั่นเพียรนำไปสู่ความสำเร็จ</p>	<p>13. คนยอมไม่รับชื่อเสียงเพราะความซื่อสัตย์สุจริตและซื่อสัตย์มั่นเพียร</p>
<p>ข. <u>การอยู่ร่วมกันในชุมชน ชนบทธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมไทย</u></p>	
<p>14.1 การสร้างความสนิทสนมกับเพื่อนบ้านทำได้โดยวันใหม่กับข้าวอร่อยก็แบ่งให้กัน</p>	<p>14. การรู้จักช่วยเหลือเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันก่อให้เกิดความสนิทสนมในระหว่างเพื่อนบ้าน</p>
<p>14.2 การปฏิบัติเมื่อเพื่อนบ้านมาช่วยลงแขกเกี่ยวข้าวโดยมิได้ขอร้อง คือขอบคุณ จัดอาหารเลี้ยงและไปช่วยเป็นการตอบแทนเมื่อมีโอกาส</p>	
<p>14.3 การปฏิบัติเมื่อผู้ที่เคารพนับถือถึงแก่กรรมแม่มีได้รับเชิญคือไปงานและชวยงานเต็มที่</p>	
<p>15.1 การปฏิบัติเมื่อเพื่อนบ้านที่ไม่ชอบหน้ามาก ๆ ถูกปล้นควรแจ้งตำรวจหรือผู้ใหญ่บ้านแล้วรีบไปช่วย</p>	<p>15. การรู้จักความรับผิดชอบร่วมกันเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นแก่เพื่อนบ้านจะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข</p>
<p>15.2 ถ้าเพื่อนบ้านที่ไม่ชอบหน้ามาก ๆ ถูกปล้น จะช่วยเหลือเขาเพราะบ้านใกล้กัน เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกันหรือเป็นคนไทยด้วยกัน</p>	

<p>ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี จากการวิจัยของนายวัลลภ พุ่มพวง</p>	<p>ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี</p>
<p>16. การปฏิบัติเมื่อมีแขกมาหาขณะกำลังทำงาน คือ ว่างมือ จากงานเชิญแขกนั่ง จัดหาน้ำและพุดคุยกับแขก ให้การ ต้อนรับแขกด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความสบายตามฐานะ และเมื่อแขกกลับควรตามไปส่งที่ประตูบ้าน</p> <p>17.1 การปฏิบัติคนเมื่อไปเยี่ยมญาติผู้ใหญ่ คือ เข้าไปกราบหรือ ไหว้และพุดคุยด้วยความสุภาพอ่อนน้อม</p> <p>17.2 การไปพบเพื่อกิจธุระกับคนอื่นที่มีโชญาศิสนิถ ควรนัดหมาย เวลาล่วงหน้าและไม่ผิดนัด</p> <p>18. ถ้ามีความจำเป็นต้องผิดนัดกับเพื่อนต้องรีบหาทางบอกให้ เพื่อนรู้และขอโทษก่อนถึงเวลานัด</p> <p>19. สิ่งสำคัญและจำเป็นที่สุดที่ควรทำก่อนรับประทานอาหารคือ ล้างมือให้สะอาด</p> <p>20.1 การแต่งกายไปร่วมในพิธีสมรสต้องแต่งสุภาพ เว้นการใช้ สีคำและแสดงกิริยาเสวราโศรก</p> <p>20.2 การแต่งกายไปร่วมในงานศพ ต้องแต่งสีคำหรือขาวและ สุภาพตามประเพณีนิยม สตรีต้องไม่ประดับเครื่องประดับ ใด ๆ</p>	<p>16. การต้อนรับแขกด้วยอัธยาศัยอันดีงาม และรับรองคามฐานะ ของแขก เป็นมรรยาทของเจ้าของบ้าน</p> <p>17. ผู้มาเยี่ยมต้องปฏิบัติตนให้เกียรติแก่เจ้าของบ้าน</p> <p>18. การตรงเวลานัดหมายยอมทำให้ความสัมพันธ์และธุระกับ ผู้อื่นดำเนินไปอย่างราบรื่น</p> <p>19. การดำรงชีวิตประจำวันต้องปฏิบัติตามหลักอนามัยและยึดถือ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย</p> <p>20. การไปร่วมงานพิธีใด ๆ ต้องแต่งกายสุภาพและเหมาะสม กับงาน</p>

<p>ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี จากการวิจัยของนายวัลลภ พุ่มพวง</p>	<p>ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี</p>
<p>21.1 มีทักษะต่อการจัดเตรียมสถานที่สำหรับศาสนพิธีได้อย่าง ถูกต้อง เช่น การจัดที่พระ การวางสายสิญจ์ และการตั้ง ของไขสำหรับพระ ฯลฯ เป็นต้น</p> <p>21.2 มีทักษะต่อการปฏิบัติตามศาสนพิธีได้อย่างถูกต้องและตามลำดับ ก่อนหลัง เช่น ในพิธีมงคล และพิธีอวมงคล เป็นต้น</p> <p>21.3 มีความรู้ความเข้าใจในวันสำคัญทางศาสนาและประเพณี นิยมต่าง ๆ กับสามารถปฏิบัติบำเพ็ญกุศลในวันเหล่านั้น ได้อย่างถูกต้องสมควรแก่ประเพณีของท้องถิ่น</p> <p>22. มีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตนด้วยความสุภาพเรียบร้อย</p> <p>22.1 รักษาความสะอาดของร่างกายและเครื่องแต่งกาย ให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ</p> <p>22.2 ไม่แต่งตัวในที่แจ้ง ไม่ฉวาง ควัก แคะ แกะ เกา ร่างกายในที่ชุมชน</p> <p>22.3 ไม่ท้าว เรอ จาม ไอ ชาก บ้วน ค้วยเสียงอันดัง และไม่ปองกำบัง</p>	<p>21. คนไทยจำเป็นต้องรู้และสามารถปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทยได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งรักษา ให้คงไว้ตลอดไป</p> <p>22. การประพฤติตนด้วยความสุภาพเรียบร้อยอ่อนน้อม เหมาะสม กับกาลเทศะ เป็นคุณสมบัติของคนไทยและจะทำให้อยู่รวม กันในชุมชนด้วยความผาสุก</p>

ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี
จากการวิจัยของนายวัลลภ พุ่มพวง

ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี

22.4 ไม่ล่วงล้ำ ละลายละลวงของผู้อื่น หรือหยิบของ
ผ่านหน้าผู้อื่นโดยไม่ขอโทษ

22.5 ต้องกล่าวคำขอบคุณ และขอโทษ ตามโอกาสจน
ติดปาก

22.6 ผู้ชายต้องให้เกียรติแก่สตรีก่อนเสมอ

ค. ความรับผิดชอบในหน้าที่ของพลเมือง

23. กฎหมายให้ความคุ้มครองพลเมืองทุกคน

24. ถ้ามีเด็กเกิดใหม่ในบ้านต้องแจ้งนายทะเบียนท้องที่ภายใน
15 วัน

25. ถ้าพบคนนอนตายอยู่ข้างทางต้องแจ้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือ
ตำรวจโดยเร็วที่สุด

26. ถ้าต้องย้ายไปอยู่กรุงเทพฯ ต้องแจ้งนายทะเบียนท้องที่
ภายใน 15 วัน

27. คนไทยต้องส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนอย่างช้าที่สุดเมื่อ
อายุย่างเข้า 8 ขวบ

23. พลเมืองทุกคนย่อมได้รับความคุ้มครองและเสมอภาคกันทาง
กฎหมาย

24. เจ้าบ้านต้องแจ้งนายทะเบียนท้องที่ภายใน 15 วัน นับแต่
มีคนเกิด

25. เมื่อมีคนตายเจ้าบ้านหรือผู้พบศพต้องแจ้งนายทะเบียนท้องที่
หรือตำรวจภายใน 24 ชั่วโมง

26. การย้ายที่อยู่ต้องแจ้งนายทะเบียนท้องที่ภายใน 15 วันนับแต่
วันย้ายออกและวันย้ายเข้า

27. เด็กทุกคนที่อายุย่างเข้าปีที่ 8 ต้องเข้าเรียนในโรงเรียน
ประถมศึกษา

<p>ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี จากการวิจัยของนายวัลลภ พุ่มพวง</p>	<p>ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี</p>
<p>28. คนไทยต้องทำบัตรประจำตัวประชาชนครั้งแรกเมื่ออายุ 17 ปีบริบูรณ์</p> <p>29.1 ชายไทยทุกคนต้องลงทะเบียนบัตรทหารกองเกินเมื่ออายุย่างเข้า 18 ปี</p> <p>29.2 ชายไทยผู้รับหมายเกณฑ์แล้วต้องไปรับการตรวจคัดเลือกรับเพื่อเป็นทหารเมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 21</p> <p>30. สิ่งสำคัญที่สุดในการแต่งงาน คือ จดทะเบียนสมรส</p> <p>31.1 พลเมืองมีหน้าที่เสียภาษีอากรต่าง ๆ ตามกฎหมาย</p> <p>31.2 การที่ต้องเสียภาษีอากรก็เพื่อรัฐบาลจะได้มีเงินไปใช้จ่ายในการจัดบริการเพื่อสนองความต้องการของประชาชนส่วนรวม</p> <p>32.1 เมื่อคนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรควรไปใช้สิทธิทุกครั้ง</p> <p>32.2 การใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎรควรเลือกคนที่จะทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติมากที่สุด</p>	<p>28. ประชาชนที่มีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ต้องทำบัตรประชาชนที่อำเภอภูมิลำเนา</p> <p>29. ชายไทยทุกคนมีหน้าที่ต้องไปลงทะเบียนทหารกองเกินที่อำเภอภูมิลำเนาเมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 18 และไปรับการคัดเลือกเข้ารับราชการทหารกองประจำการเมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 21</p> <p>30. การแต่งงานจะมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายก็ต่อเมื่อได้จดทะเบียนสมรสแล้ว</p> <p>31. รัฐบาลจะสามารถพัฒนาบ้านเมืองและให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ประชาชนได้โดยอาศัยเงินภาษีอากรที่ประชาชนเสียตามกฎหมาย</p> <p>32. พลเมืองดีควรไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรตามสิทธิทุกครั้ง</p>

<p>ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี จากการวิจัยของนายวัลลภ พุ่มพวง</p>	<p>ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี</p>
<p>32.3 ลักษณะที่สำคัญที่สุดของผู้แทนราษฎร คือทำหน้าที่แทน ประชาชนในสภาผู้แทนได้</p> <p>33.1 ลูกบ้านต้องให้ความช่วยเหลือระงับหรือป้องกันเหตุร้าย ตามที่ผู้ใหญ่บ้านหรือตำรวจสั่งการโดยเต็มที่</p> <p>33.2 ผู้ใดเห็นผู้อื่นตกอยู่ในอันตราย ซึ่งอาจช่วยได้แต่ไม่ช่วย คงได้รับโทษตามกฎหมาย</p> <p>33.3 ผู้ใดพบเพลิงไหม้ให้ช่วยทำการดับเพลิงโดยทันที หากไม่ อาจดับได้ควรรีบแจ้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือ ตำรวจ โดยทันที หากละเลยมีความผิดตามกฎหมาย</p> <p>34.1 ไม่แก่งกายอันมีลักษณะไม่สุภาพในที่สาธารณะหรือที่ ปรากฏแก่สาธารณชน</p> <p>34.2 ต้องเคารพคอกฎหมาย ระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณี ไทย เช่น การเคารพธงชาติและธงอื่น ๆ การปฏิบัติตาม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทยโดยเคร่งครัด</p> <p>34.3 ในที่สาธารณะหรือที่ปรากฏแก่สาธารณชน คนไทยต้องไม่ ขอสั่งใจจากคนต่างด้าวอันส่อให้เขาดูหมิ่น</p>	<p>33. พลเมืองดีมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ ระงับ และป้องกัน เหตุร้ายในชุมชนทุกเมื่อ ตามกำลังความสามารถโดยเต็มที่</p> <p>34. คนไทยต้องรักษาเกียรติและความนิยมชาติไทย ไม่กระทำ การใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดการขายหน้า ได้รับความดูหมิ่น ให้ปรากฏต่อคนอื่น</p>

ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี
จากการวิจัยของนายวัลลภ พุ่มพวง

ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี

34.4 ไม่ย่อแหย่งเบียดเสียดกันในชุมชน

34.5 ไม่ก่อให้เกิดความสกปรกหรือขัดแย้งในสาธารณะ

ง. ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย

35. สิ่งสำคัญในการเป็นพลเมืองดี คือ รู้จักหน้าที่และมีความ
รับผิดชอบ

36. ถ้าประเทศตกอยู่ในอันตราย ทุกคนรับผิดชอบร่วมกัน

37. คนที่รักชาติควร เป็นคนที่รับผิดชอบต่อความเจริญและความ
คงอยู่ของชาติ

38.1 ให้อยอมรับผู้แทนราษฎรที่ตนไม่ได้เลือก

38.2 ข้อที่แสดงถึงประชาธิปไตยมากที่สุด คือ การยอมรับฟัง
ความคิดเห็นของฝ่ายข้างมากอย่างมีเหตุผล

39. การประชุมปรึกษาหารือแก้ปัญหาแบบที่รับฟังความคิดเห็น
และวิธีการของทุกคนแล้วเลือกวิธีที่เหมาะสมเป็นแบบที่
เหมาะสมในการแก้ปัญหา

35. การรู้จักสิทธิ หน้าที่ และมีความรับผิดชอบ เป็นลักษณะของ
พลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย

36. พลเมืองทุกคนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันก่อนอันตรายและ
ความเจริญก้าวหน้าที่จะเกิดต่อประเทศชาติ

37. ผู้มีความรับผิดชอบต่อความเจริญและความมั่นคงของ
ประเทศชาติ ใ้ได้รับชื่อเสียงว่าเป็นคนรักชาติ

38. การยอมรับความคิดเห็นของฝ่ายข้างมากคือหลักการ
ประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย

39. การประชุมปรึกษาหารือ รับฟังความคิดเห็นและวิธีการของ
ทุกคนแล้วพิจารณาเลือกวิธีที่เหมาะสมที่สุด เป็นวิธีการแก้
ปัญหาตามหลักการประชาธิปไตย

<p>ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี จากการวิจัยของนายวัลลภ พุ่มพวง</p>	<p>ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี</p>
<p>40. การรู้จักใช้สิทธิของตนโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น คือ ลักษณะของประชาธิปไตย</p> <p>41.1 มีความภูมิใจที่เกิดมาเป็นคนไทย</p> <p>41.2 ภูมิใจที่เกิดเป็นคนไทยเพราะได้ยู่ที่ถิ่นนี้ อุดมสมบูรณ์ มีเสรีภาพ ไม่อยู่ใต้อำนาจใคร</p> <p>42. ชาวคราวเหตุการณ์บ้านเมืองมีความสำคัญต่อการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย</p>	<p>40. พลเมืองไทยทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเต็มที่ภายใน ขอบเขตของกฎหมาย โดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ของผู้อื่น</p> <p>41. คนไทยมีความภูมิใจที่เกิดมาเป็นไทยเพราะมีสิทธิ เสรีภาพ และความเป็นอยู่ดีพอสมควรแก่สภาพ</p> <p>42. พลเมืองดีทุกคนต้องสนใจติดตามข่าวเหตุการณ์สำคัญของ ท้องถิ่น บ้านเมือง</p>
<p>จ. <u>ความรู้เกี่ยวกับการปกครองประเทศโดยทั่วไป</u></p> <p>43. รัฐธรรมนูญคือกฎหมายที่กำหนดระเบียบแห่งอำนาจสูงสุดในรัฐ</p> <p>44. ประเทศไทยปกครองระบอบประชาธิปไตย</p> <p>45. หลักสำคัญที่สุดในการปกครองประเทศระบอบประชาธิปไตย คือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองโดยทุกคนมีฐานะ เท่าเทียมกัน</p>	<p>43. รัฐธรรมนูญ คือ กฎหมายสูงสุดของประเทศ</p> <p>44. ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยโดยมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข</p> <p>45. การปกครองระบอบประชาธิปไตย ถือว่าอำนาจสูงสุดใน การปกครองประเทศมาจากปวงชนชาวไทย</p>

<p>ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี จากการวิจัยของนายวัลลภ พุ่มพวง</p>	<p>ความถี่รวมยอดของความเป็นพลเมืองดี</p>
<p>46. ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎร</p> <p>47.1 ผู้รับผิดชอบฝ่ายบริหารประเทศ คือ คณะรัฐมนตรี</p> <p>47.2 นายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าคณะรัฐมนตรี</p> <p>48. ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจคดีในศาลคือผู้พิพากษา</p> <p>49. ผู้บังคับบัญชาสูงสุดในจังหวัด คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด</p> <p>50. วันที่ 5 ธันวาคม มีความสำคัญ คือ เป็นวันชาติและวัน เฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</p>	<p>46. ประชาชนเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเพื่อให้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ แทนประชาชน</p> <p>47. คณะรัฐมนตรีใช้อำนาจบริหารแทนประชาชน โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้า</p> <p>48. ผู้พิพากษามีหน้าที่ตัดสินคดี</p> <p>49. ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้าข้าราชการในจังหวัดของตน</p> <p>50. ชาติไทยมีวันสำคัญประจำชาติและวันสำคัญทางศาสนาที่มีความหมายต่อประชาชนอยู่มาก</p>

